

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

Liber Secvndvs De Ecclesia Triumphante

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

particulas quasdam minores, imò lacinijs non ratò de Vestimentis ipsorum singulari honore, ex. gr. genibus flexis, manibus in Cœlum sublatis, osculo etiam præbito, & quæ plura Superstitionis Idololatriæ documenta notantur, adficiunt, vix negabunt, *animi etiam subjectione se ad illa ferri*, ac comet ipso agnoscent hæc seipsis præstantiora. *Quartam* denique Anatomicus Epitomator ipse vidit indigere uberiori demonstratione, id eò eam prolixiorẽ dare laboravit, quamvis parùm proficiens, & rem ipsam magis involvens, quàm evolvens, quandoque etiam contra seipsum dicens testimonium. Ut brevibus hoc expediatur, ad statum Controversiæ non pertinet, quæ de cultu & honore Parentibus & alijs Majoribus debito habet, quem neque Augustinus vocavit in dubium, nec Evangelici, quod constat & manifestum est. Agnosimus nimirùm & urgemus quàm maximè, Augustinum hic disputare contra cultum Sanctorum, *quatenus pertinet ad religionem*, quam ubi videmus distingui inter primariam & secundariam, non possumus aliter, quin dicamus, esse illud non solum contra Scripturam, sed & contra Augustini mentem, iis etiam verbis expressam, quæ iteratò hic legi digna sunt: *Religet nos Religio uni Deo omnipotenti, quia inter mentem nostram & Deum nulla est interposita creatura.* Hæc dum ex Augustini Sententia sunt & manent certa atque indubia, nullus superest locus huic limitationi, per quam *videtur aliquid esse Religionis*, quod præter Deum hominibus etiam atque Angelis possit adtribui. Impertinens iterùm est allegatio verborum Christi *contra Vitæ, victus & vestitus curam*, nisi quatenus Evangelici ea sibiita possunt adplicare ac dicere, quod, quemadmodum Scriptura utriusque Testamenti sufficienter alibi expressit, quousque nominis cura in temporalibus se extendat, ita Augustinus in hoc eodem testimonio satis clarè significavit, quo honore adficiendi sint Sancti, excluso tamen omni cultu religioso. Cætera, quæ subsequuntur, sine ullà difficultate possunt debitis expediri responsis, modò mens Augustini ritè attendatur partim ex modò dictis, partim ex iis, quæ contra Bellarminum ad hoc idem testimonium sunt observata, ne semper eadem cogamur oberrare chordà, ac nimiam Lectoris patientia in prolixiori frivolarum objectionum Examine contra decorum & cum fastidio abuti.

LIBRI SECUNDI

DE

ECCLESIA TRIUMPHANTE,

CAPVT PRIMUM & seqq.

DE

Reliquiis Sanctorum.

UT quæ Evangelicorum circa hanc Quæstionem sit Sententia, ab initio fiat perspicuum, eòque sit opera facilior vel vindicandi, vel explicandi, àque impertinentibus Bellarmini citationibus liberandi loca Augustini instituto huic aliquatenus intervenientia, placet in antecessum audire ipsius augustissimi Doctoris de hoc argumento confessionem, verbis sequentibus expressam: *Non contemnenda sunt & abjicienda de- lib. I. de*
functorum corpora, maximèque justorum ac fidelium, quibus tanquam Organis & Vasis ad Civ. Dei,
omnia Bona opera Sanctus usus est Spiritus. Si enim paterna Vestis & Annulus, ac si quid hu- cap. 13.
*jusmodi, tanto charius est posteris, quanto erga parentes major extitit affectus; nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multò familiarius atque conjunctius, quàm quælibet indumenta gestamus, hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam hominis naturam pertinent. Unde & antiquorum Iustorum funera officiosa pietate curata sunt, Exequia celebrata, & sepultura provisã; ipsique, dum viverent, de sepeliendis vel etiam transferendis corporibus suis mandaverunt filiis. Id ubi aliquibus ex Sacra Scripturâ exemplis probatum fecit, hæc porrò subjunxit: *Istæ autoritates non hoc admovent, quod ullus insit cadaveribus sensus, sed ad DEI providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter Fidem resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro Eleemosynis, quas viventibus & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod ex animis hominum membris officii diligentiaque persolvitur.* Evangelicorum mentem de hæc Quæstione Sanctus Pater expressit, cujus verba pleraque hic laudata Gratia-*

nus etiam Juri Canonico inseruit. Hanc si attendamus, erit manifestum, non parvam inferri Evangelicis injuriam, si Sanctorum & reliquiarum ab eis vel corporum contemptoribus accenseantur, qui inter hos ex unâ, & alterâ parte nimios earum vel eorum cultores mediâ quasi & regiâ incedentes viâ, abufum hæcenus, id est, si vero nomine rem velimus describere, ipsam Lipsano- & Scelecto-latriam & duliam, ad debitum soli Deo honorem defendendum, Scripturâ & ipsâ Antiquitate orthodoxâ, exque eâ Augustino etiam duce, ex debito reprehendunt, sequemet ab hujus culpandæ Superstitionis crimine præservârunt, ne videlicet inveniantur in eorum numero, quos suo jam tempore Augustinus dixit *Sepulchrorum adoratores*, vel etiam turpiter seduci se patiantur, per gloriosos reliquiarum jaçtatores, cujus generis Infitores suo itidem tempore non adedò raros fuisse, idem Sanctus Doctor conquestus est graviter, contra *hypocritas sub Monachorum habitu usquequaque dispersos, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes* agens, de iis testatus, quod *mentem Martyrum, si tamen Martyrum, venditent*; cautiore etiam magis magisque facti, per ea quæ eruditissimus hoc tempore Sorbonista *Launojus* post alios ingenuè, ut solet, orbi Catholico suppeditavit in accuratissimo Tractatu de curâ *Ecclesiæ pro Sanctorum reliquiis*, plurima exhibens notatu dignissima, quibus non observatis facillè simplicioribus per suppositionem reliquiarum spuriam imponi posse, quin Experimentiâ constet, nemini ex prudentioribus non indubium est. Quid ad utrumque hoc Augustini testimonium de Sepulchrorum adoratoribus & reliquiarum, quamvis suspectarum, venditoribus respondeat Bellarminus, suo videbimus loco. Nunc ea inter ante, quàm Ejus pro cultu reliquiarum argumenta subjiciantur examini, Centuriatores *Magdeburgici* à gravi accusatione vindicandi sunt. Inter ea enim mendacia, quæ circa hujus Quæstionis tractationem Bellarminus eis impingit, hoc numero & ordine tertium recentet, quod sequentia Augustino adscripserint: *Superstitiosum & magnum multitudinis concursus ad reliquias Stephani in Africanam usque factum; dementatis populis quibusdam illusionibus, quæ pro Miraculis sint habitæ, de quibus ipse naonet, quod si totum illud à Centuriatoribus citatum caput legamus, non inveniri usquam Superstitionis vel illusionis nomen, sed tantam erga sacras reliquias Pietatem, ut hic Augustini locus videatur esse satis ad omnes nebulas hereticorum dissipandas.* Addit, neque solum hoc esse *Magdeburgensium impudens mendacium, sed peccatum etiam in Spiritum Sanctum, quod testatissima Dei miracula vocent illusiones; & præterea manifestam esse insaniam, cum Augustinum, Virum Sapientissimum, quasi pueriliter ludentem faciant.* Nam cum toto capite Fidem catholicam veris non carere Miraculis probare contendat, nonne pro se insaniat, secumque ipso & cum fide pugnet, si Miracula, quibus Fidem probari dicit, ipsemet illusiones appellaret, & populum, qui illis credit, superstitiosum & dementatum diceret. Verùm salva res est, Bellarmine! *Magdeburgici* Centuriatores non ita in luto mendacii hærent, ut tibi quidem videatur, prolixaque eos inde extrahendi opera sit necessaria. Nimirum in eâ extra dubium fuerunt opinione, in quâ *Ludovicum Vivem*, Papistam fuisse indicatum fuit supra, in Commentariis ad hoc Augustini opus scribentem, *Non esse dubium, quin multa in hoc capite sint addita velut declarandi gratiâ ab iis, qui omnia magnorum Authorum Scripta spurcis manibus suis contaminabant.* Mentitus igitur sit & *Ludovicus Vives*, illustri Elogio ornatus à *Sixto Senensi*, ejus Ordinis Scriptore, qui ob causas non ignotas odio fatali contra eum ardet; mentitus, inquam, sit, commiserit & ille peccatum in Spiritum Sanctum, manifestè & is insaniat, dum ea in dubium vocat miracula, à que spurcis manibus Augustini opus scribit contaminatum, de quibus tamen Bellarminus existimat, quod testatissima fuerint miracula, quibus Fidem Catholicam non carere Augustinus probare contendit. Centuriatoribus autem *Magdeburgicis*, dum non improbabili stetit Sententia, multum Superstitionis pariter & illusionis hic intercessisse, nescio, an jure meritoque imputari possit tam grande mendacium, tam grave piaculum, tantâ insuper insaniam, quâ eos manifestè Bellarminus scribit insanire, existimantes nimirum, neque Augustinum aliter sensurum, si de his ad illustre opus suum adfumentis judicium ferre debuisset, longè illustrius de Miraculis per Scripturam Sacram commendatis, quàm de iis, quæ humanâ solùm autoritate nituntur, censens, id quod supra sufficienter ex hoc ipso demonstratum fuit loco. Non autem hic prætermittendum, quod à Bellarmino est prætermisum, eosdem Centuriatores *Magdeburgicos* ibidem, de hac Superstitione circa reliquias Sanctorum agentes, in proximè sequentibus ex eodem Augustini opere scripsisse, *celeberrimâ veneratione frequentatâ fuisse tunc Martyria faminarum quarundam, quæ Persecutionis*

de morib.
 Eccles.
 cap. 34.
 de opere
 Monach.
 cap. 28.

lib. 22. de
 Civ. Dei,
 cap. 8.

Bibl. S.
 lib. 4 p. m.
 334 vid.
 Catal. in
 candore
 Lillii,
 num. 137.

lib. 1.
 cap. 26.

tionis tempore semetipsas in flumen quoddam precipitaverint, sectatores suæ pudicitia effugiendo, de quibus ipse Sanctus Doctor dubitaverit, an rectè hoc factum sit, an secus? Non planè nullius operæ fuisset pretium, si Bellarminus suum interposuisset iudicium, indicans, quid de eorum reliquiis à superstitioso & simplici populo cultis statuendum sit, de quorum Martyrio manifestissima sunt dubitandi causæ, an verè & propriè Martyres Christi sint & dici debeant? Sed cortex fuit dentibus Bellarmini durior, malens nucleum relinquere, quàm illis aliquod inferre damnum; Evangelicis indè etiam confirmatis, plurima in reliquiarum cultu occurrere, quæ rem hanc non parùm facere queunt suspectam. Verùm, ut adhuc semel de *Magdeburgicis* Centuriatoribus mentionem in gratiam Veritatis porrò inquirendæ facimus, sit ita, alienam mentem adscripserint Augustino contendenti juxta Bellarminum probare, Fidem Catholicam veris non carere Miraculis, & miracula ad memoriam Stephani Martyris facta ad eorum numerum referenti, de quibus tamen *Ludovicus Vives* nos dubios fecit; an probabitur indè, Sanctos ideò invocandos, ac corpora eorum singulari cultu veneranda esse, quem eis hodie à Papæis attribui videmus? Id certè Augustinus non dixit, neque salvis hypothësis suis dicere aut scribere potuit, quidquid etiam Bellarmino videatur. De cætero sicut Augustinus corpora sanctè & in verâ Fide ex hoc Seculo decedentium debito honore privari noluit, ita nec Evangelici tam omnis Christianæ honestatis hostes sunt, ut injuriâ vel ignominia adficiendas censeant reliquias eorum, quos in Vitâ non solum DEO constanter servasse, sed post mortem quoque DEO gratos, ac ejusdem Gratiæ prioris participes esse non dubitant. Atque hinc, quidquid Bellarminus præter Scripturâ dicta, Conciliorum decreta, aliorum quoque Patrum & Ecclesiæ Doctorum testimonia, ex Augustino etiam ad probandam Lipsano. & Sceletolatriam & duliam adducit, nobis nullo planè modo adversatur. Nullâ nimirum rigidiori censurâ dignum putamus, quod Augustinus quondam ad CoEpiscopum quendam suum de honestis duabus Matronis, Matre viduâ & Filiâ virgine scripsit: *Portant secum reliquias Beatissimi & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat Sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quàm convenienter honorare debeatis.* Ostendantur nobis hodiernum hujus Sancti Martyris, vel alterius Sancti cujusdam reliquiæ, sed indubitatæ & minus suspectæ, quin convenienti honore juxta Augustini monitum sumus excepturi, nemo dubitet. Cur enim id non faceremus reliquiis & corporibus Sanctorum, tot Gratiis à DEO torque Miraculis è Cælo illustratorum; cum eorum etiam corporibus debitum non denegemus, qui ut multum impares Sanctitate, nobis tamen vel Sanguinis vel Amicitia, vel ejusdem Fidei Confessionis vinculo propius & ante alios conjuncti fuerunt; ejusdem, inquam, Fidei. Quid enim de Sepulturâ & honore eorum, qui extra Ecclesiæ gremium moriuntur, in primis juxta rigorem zelotarum inter Romanenses sit statuendum, præter alios *Spondanus*, Appamiarum Gallia Narbonensis Episcopus, prolixo de *Cæmeteriis Sacris* opere ostendit.

Epist. 103.
ad Quint.

Et ut in Augustini testimoniorum evolutione pro reliquiarum cultu pergamus, prætermisso, quod de miraculis ad reliquias Stephani factis ex opere de Civitate DEI modò observavimus, admittamus & quâ sumus facilitate præditi, verum esse credamus, quod de S. *Vincenzio* in secundo Sermonè de Eo sub Augustini nomine legi commendat Bellarminus, *corpus nimirum Ejus expositum feris à corvo mirabiliter defensum, & projectum in aquas mergi non potuisse*; neque vocemus in dubium, quod alibi idem Sanctus Doctor de corporibus Gervasii & Protasii memorat, *quod videlicet incorrupta per An-* nos plures à Deo fuerint conservata, ut suo tempore propalarentur, & quæ alia huc pertinere videntur. Quin & insuper nec omnimodè improbemus antiquorum ab Augustino alicubi insinuatam & à Bellarmino ob id ipsum tanto opere commendatum morem, *Reliquias Martyrum sub Altaribus recondendi & sepeliendi*, quem tamen multum adjumenti tulisse ad infecutum postea indebitum earum cultum & honorem credere fas est; addo, id quod Bellarmino non observatum, laudatus modò *Cæmeteriorum Sacrorum* descriptor cum pluribus aliis ex Augustino advertit, & in gratiam Lectoris descripsit: *non-nullos mortuorum vel in somnis, vel alio quocunque modo adparuisse viventibus, atque ubi eorum corpora jacerent inhumata, nescientibus, locisque monstratis admonuisse, ut sibi Sepultura, quæ defuerat, præberetur*, Augustino hanc ex mente suâ censuram adscribente: *Hæc si falsa esse responderimus, contra quorundam Scripta fidelium, & contra eorum sensus, qui talia sibi accidisse confirmant, impudenter venire videbimur; & insuper addente fieri hæc, non quod ista mortui sentiant, sed Angelicis operationibus, sive permittatur desuper,*

lib. 9.
Confess.
cap. 7.Serm. II.
de Sanct.lib. I.
Part. II.
cap. 7.
pag. 195.de curâ
pro mort.
c. 10.

sive jubeatur, idque vel ad solatium vivorum, quibus adparent mortuorum imagines, vel ut his admonitionibus generi humano sepultura commendetur humanitas. Sint, inquam, hæc vera & que Augustino agnita & commendata, quanquam fortè non desint, quæ circa hæc & talia, præprimis circa morem reliquias Martyrum sub Altaribus recondendi & sepeliendi, possint animadverti, si hoc jam primariò ageretur; at nullas exindè licet observare pro cultu & invocatione Sanctorum vel reliquiarum ab eis consequentiarum rationes, quas dum exsculpere laboravit Bellarminus, aliâ usum se, quam quæ hæctenus communiter obtinuit, Dialecticâ & disputandi methodo ostendit, eâ nimirum, quâ aliquid non quidem secundum Dialecticorum, sed tamen secundum prudentiæ regulas sequi, de Igne Purgatorio agens supra scripsit, absurdissimus & simul imprudentissimus disputandi artifex, ea à se invicem separans, quæ quam-maximè esse debere conjuncta, imò conjunctissima.

Missis igitur hisce, quæ nihil ad rem facere videntur, ea nunc videamus, quibus objecta ex Augustino *contra Sepulchrorum adoratores & reliquiarum venditores* loca diluere conatur Bellarminus, ad priorem ita scribens: *Dico, Eum vocare Sepulchrorum adoratores quosdam, qui, ut ipse putabat, Sacrificium Panis & Vini aliarumque epularum Manibus defunctorum obferebant, & deindè iisdem cibus & Vino se ingurgitabant & inebriabant.* Sed aliqua Augustini verba addit: *Sed hæc scripsit in initio Conversionis sue. Postmodum verò reprehendit quidem illam consuetudinem, sed non tanquam Idololatriam. Nam alibi dicit, Matrem suam consuevisse ex pietate id facere, sed Mediolani ab Ambrosio Clericis fuisse prohibitam; Ambrosius enim prohibuerat istam consuetudinem, ne daretur occasio ebrietati, & quia videbatur ad finis superstitioni gentiliū, licet integro id à Christianis fieret animo. Idem etiam dicit Augustinus, meliores Christianos id non facere; eos autem, qui id faciant, non sacrificare defunctis Martyribus, sed ponere super tumulos Sanctorum epulas, ut à DEO per Martyrum merita sanctificentur.* Pergit: *Quod autem Augustinus non putaverit malum, venerari sepulchra Sanctorum, indè patet, quod alibi scripsit: Videtis Imperii nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulchrum Petri piscatoris Diademate submisso supplicare.* Et nota, *Augustinum hæc scribere idololatriæ, ut ostendat, Idolorum cultum à Christianis destructum: Præterea Augustinus, cum reprehendit adoratores Sepulchrorum, cerè non reprehendit Chrysostomum & Hieronymum, sed turbas imperitorum. Atqui Chrysostomus dicit, Tumulos Martyrum adoremus: Et Hieronymus ad Marcellam, ut migret Bethlehemum, scribit, Sepulchra & cineres Iohannæ Baptiste, Elisei & Abdiæ merito adorari à fidelibus in Palestinâ.* Ad posteriorem Augustini locum de reliquiarum venditoribus dicit Bellarminus, *non mirum, si Augustinus dubitaverit de reliquiis, quas privati quidam homines circumtulervnt; hic autem de iis agitur reliquiis, quæ in Templis publicè conserventur.* Ad singula breviter erit respondendum. Et quidem quod attinet priorem Augustini locum, is ita pleno textu habet: *Nolite consecrari turbas imperitorum, qui vel in ipsâ religione verâ sunt superstitiosi, vel in libidinibus dediti, ut obliti sint, quid promiserint Deo. Novi, multos esse Sepulchrorum & picturarum adoratores; novi, multos esse, qui luxuriosissime super mortuos bibant, & epulas cadaveribus exhibentes seipsos super sepultos sepeliant, & voracitates suas ebriitatesque deputent religioni.* Patet exindè, Bellarminum non sine insigni fraudulentiæ documento ad pervertendam Augustini mentem non ita adeòque obscuram, ea in Eius verbis in unum compingere, deque unâ re dicta velle intelligi, quæ ipse Doctor augustissimus expressè per particulam disjunctivam *vel* voluit separata, alios perstringens tanquam *superstitiosos sepulchrorum adoratores*, alios verò tanquam *luxuriosos & indè etiam libidinosos epularum ad Sepulchra Martyrum sectatores*, utrosque tanquam Christianissimi scandala omninò fugiendos. Hoc si observetur, per se cadunt ea, quæ Bellarminus partim ex libris Confessionum, partim ex scripto de Civitate Dei citavit, utpotè ad præsens Institutum impertinentia; quin & ita insuper comparata, ut potius contra Bellarminum, quam pro Eo possint inservire. Addo, etiam id, quod idem Bellarminus excipit, ad priorem quoque hujus Testimonii partem contra Sepulchrorum adoratores posset trahi, scripsisse Eum hæc in initio Conversionis sue; nihil tamen id oberit, nisi demonstretur, Eum id postmodum alibi retractasse suamque super eâ mutasse Sententiam. Illud autem de *supplicationibus Imperatorum* non amplius gentiliū, sed Christianorum ad sepulchrum Petri, cui simile quid ex Epistolâ sequente Bellarminum, sed fide sublesta laudasse paulò ante notavimus, nihil aliud significat, quam Imperatores Christianos Divino cultui vacasse ad sepulchrum Petri, non verò Petrum

vid. Dal-
læj, de ob-
jecto cul-
tus, lib. 4.
cap. 10.
pag. 672.
seqq.

lib. 6 Con-
fess. c. 2.

lib. 8, de
Civ. Dei,
cap. 27.

Epist. 42.
ad Ma-
daur.

Serm. in
SS. Invent.
& Max.

Petrum, sed ipsum invocasse Deum. Et quamvis Instituti ratio non patiat, *Chryso-*
stomi & Hieronymi dicta vel scripta vindicare, nobis de Augustini hic autoritate so-
 lum sollicitis; quia tamen Bellarminus utrumque Augustino juxta Evangelicorum
 Sententiam opponere videtur, consensus Eorum breviter vindicari debet. Et quidem
 quoad *Chryso-stomi* verba à Bellarmino laudata, ostendit è Textu Græco *Chamierus*, Panfr.
Tom. II.
lib. 19.
c. 4. n. 11. ea nullum planè locum ibi habere, sed alium longè sensum exhibere. Hinc & Inter-
 pres Latinus loco verbi *adoremus*, habet verbum *adornemus*, quamvis ne sic quidem
 autem Doctoris mentem accuratè expresserit. Ad *Hieronymi* monitum, quod nomine
Paulæ & Eustochii ad Marcellam, Nobilem Romanam scripsit, ad Bethlehemiticum
 vocans & invitans consortium, illud observasse sufficiat, quod de adorationis ritu ex
 alio Hieronymi loco adnotavit *Ludovicus de la Cerda*, ex *Cassiodoro* etiam, illustri Advers. S.
cap. 177.
num. 7. &
cap. 168.
n. 12. conf.
de Roa.
Sing. S.
Tom. I.
lib. 4. c. 3.
p. m. 368. suo tempore inter Romanos Scriptore, explicans, quid sit *adorare purpuram Impera-*
toris; cum inde manifestum sit, ritum adorationis non semper ipsum invocationis
 cultum post se traxisse, sed pro externo quodam honoris documento habitum fuisse,
 cultum soli Deo debitum nihil quidquam imminuente vel immutante. De cætero
 ut ad Augustinum in hac Quæstione adhuc semel redeam, qui metus ipsum ob reli-
 quias Martyrum non omnino indubias tenuit ancipitem, hodiernum quosvis de veri-
 tate rei sollicitos facere potest & debet cautiore, ne quasvis Sanctorum reliquias, etiam
quæ in Templis adservantur, pro indubitatis agnoscant, cum non unius modi ratione
 ut plurimum videantur suspectæ, fraude piâ, vel potius impiâ hic & ibi obviâ, de quâ
 alii alibi amplissimè. Et si, quod insuper addendum, de singulis & omnibus Sancto-
 rum reliquiis, quæ hodie ubivis, ubi simplex Superstitio & superstitiosa simplicitas ex
 unâ, ex altera autem parte simpliciores seducendi libido cum impiis hisce fraudibus
 obtinet regnum, non ita parè, sed magno satis numero ostentantur, liquidò con-
 staret, esse eas verè eorum reliquias, quorum nomina communiter præ se ferunt;
 nunquam tamen Evangelicis persuadebitur, ut illo eas venerentur cultu, quem eis
 à Romanensibus vident exhiberi, nullò videlicet mandato ex Sacra Scripturâ instru-
 ctis, nullo etiam exemplo ad imitationem ductis, quin & nullâ à Deo promissione ad
 id invitatis, & quod pro Instituti ratione in specie venit notandum, Augustino nullibi
 suâ autoritate vel testimonio hunc cultum adprobante, sed omni modo potius repro-
 bante & damnante. Placet nunc loco coronidis subungere, quod ante hæc duo secula
Peraldus, Ordinis Dominicani Scriptor & Episcopus Lugdunensis, in *Virtutum &*
Vitiorum summâ graviter monuit: *Si vestes, quæ tetigerunt Salvatorem, pro reliquiis ha-*
bentur; quare Verba, quæ proceperunt de ore Ejus, pro reliquiis non habentur? Nullum ver-
borum istorum negligendum esset. Quibus non multum dissimilia sub hujus Seculi initium
Lorinus in suis ad priorè Petri Epistolam Prolegomenis scripsit: *Major habenda ratio*
sacrorum Petri Scriptorum, quam quorum tanta est habita, scilicet, vinculorum, gladii,
quo abscedit Malcho auriculam, ossium, sepulchri. Tom. I.
Part. 5.
mox à
princ.

Quæ ad locum Augustini de *Sepulchrorum & Picturarum adoratoribus* ex opere de
Moribus Ecclesie observavimus respondere Bellarminum; ea non placere Epitomatori
 operum Augustini *Matthia Hauzerio*, Ordinis Francisci, patet ex altero *Anatomie* To-
 mo, ubi ad hoc Augustini testimonium observavit sequentia: *Cardinalis Bellarminus*
videtur fateri, illum ab usum vel fuisse, vel ab Augustino suæ Conversionis initio
 fuisse tributum Idololatriæ. *Sed nec fuisse* patet, quia hujus nulla apud ullum extat
 memoria, nec est credibile, Christianos recens convertos ab Idololatria gentilium
 adhuc vigente tam citò potuisse ad similem declinare; *nec ab Augustino fuisse tributum*
Idololatriæ, sed tantum minori alicui Superstitioni, patet ex frequenti revelatione &
 commendatione publicæ alicujus venerationis sacrarum reliquiarum & Imaginum,
 sub titulo etiam adorationis. *Verum non est opus ab hoc textu refugere ad alios.*
 Nam fuisset magnæ temeritatis in Augustino, ex adoratione externâ & publicâ con-
 demnare multos Christianos idololatriæ internæ. *Deindè*, si quid talis temeritatis
 tunc subrepsisset Augustino, retractasset sine dubio. *Denique* hunc & plures abu-
 sus ibidem tribuit tantum superstitioni cuidam in ipsâ religione verâ. *Itaque respon-*
deo, inquit, hinc non tantum non reprobari cultum ac venerationem sacrarum
 reliquiarum ac Imaginum, sed etiam adprobari plurimum. Hoc enim ipso,
 quo improbat ab usum illum publicum circa Sepulchra sacra & Imagines, satis
 adprobat, ex tunc fuisse eorum aliquem usum publicum & religiosum alicujus sal-

tem venerationis, neque hunc usum abolendum vel abolitum fuisse propter abusum illum. *Deinde*, hoc ipso, quo non obstante hoc abusu Augustinus sese ad Catholicam convertit Ecclesiam, eamque ab illo & aliis excusat abusibus, quos & ipsa condemnat, scribit, & corrigere studet; convincit hæreseos omnes, qui sub prætextu similium abusu sese à Catholica præscindunt Ecclesia, quæ explicatis & adprobatis variis usus piis sacrarum Reliquiarum ac Imaginum omnes earum abusus tam severe condemnavit & corrigendos decrevit, Sessione post vigesimam quintâ Synodi Tridentinæ. *Porrò* licet esse possint varii factorum Sepulchrorum ac Imaginum abusus Idololatria minores, videtur tamen hic per Sepulchrorum & picturarum adoratores significari abusus quidam adorationis seu venerationis ex quadam potius admiratione & animi intentione ad materiam pretiosam & formas elegantes, quàm ad res sacras contentas aut significatas. *Ita Epitomator Anatomicus*, plura in his Augustini verbis observans, quàm Bellarminus, accuratius nimirum interiora eorum penetrare sibi vilis Anatomicorum more, quæ nulli antehac conspiceret fuit concessum, gratulatione hinc debita excipiendus merito, nisi ea etiam se vidisse existimavisset, è somno fortitân & Insomnio excitatus, quorum nulla planè vestigia ipsemet agnosceret Augustinus, si redivo mentem suam explicare concederetur. Ea certè sunt argumenta, quibus partim explodit Bellarmini responsum, partim verò suum, quod ex Ingenii singularis theatro prodit, nititur confirmare, quæ aliquod Judicii deliquium non obscure præ se ferunt, brevi Elencho perstringenda. Nam quæ est consequentia, quæso, abusum negare idèò, quia nullus præter Augustinum Scriptor ejus facit mentionem; quasi verò Augustinus non sufficeret solus? Et quàm brevis fuit memoriæ *Anatomicus*, aut quàm negligens lector responsi à Bellarmino dati, qui contra hunc abusum, & quæ eidem erant adjuncta, ad *Ambrosii* eum reprobantis auctoritatem provocavit, ut vidimus. Nec adeò mirum debet videri, Christianos recens conversos ab idololatria gentilium adhuc vigente tam citò potuisse ad similem declinare, cum quæ vis sit Superstitionis in hominum animis, & indè tanquam ex fonte provenientis Idololatriæ, si nullum aliud exemplum prosteret, sufficere posset Israelitarum ab Ægyptiorum Idololatria liberatorum quidem, sed non ita diu post lapsum in similem, & certo respectu graviorem. Quæ præterea de *minori* habet *Superstitione*, sibi met ipsi fingit contra mentem Augustini; operæque pretium fecisset, si ex frequenti relatione & commendatione venerationis reliquiarum, *sub titulo præsertim adorationis*, quàm adscribit Augustino, unicùm modò documentum Lectori Veritatis studioso post Bellarminum exhibuisset, quod dum intermisit, in vanum se id jactâsse ostendit. Dum verò *temeritatis* accusat Augustinum, si ex adoratione externâ condemnasset Christianos *Idololatriæ internæ*, opus erit, ut ejus quoque reum faciat ipsummet Christum, quod impium cogitatu saltè, qui ab externâ Nominis sui negatione ad internam argumentatus est. Quia autem nullius hic temeritatis reus est Augustinus, nulla fuit *retractatio* necessaria. Insuper impertinentissimè ex iisdem Augustini verbis cultum reliquiarum adprobati putat, quasi improbando abusum tanquam idololatrias castigaverit Augustinus. De cætero magnum est manetque discrimen inter Ecclesiam verè Catholicam tempore Augustini, & Ecclesiam Papalem tempore reformationis, quæ etsi postmodum per Patres in Synodo Tridentinâ confertptos videri voluit corrigere velle abusus idololatriæ, *Roma* tamen mansit hodieque *irreformabilis*, de quo vel nupera testantur *Monita* sub Beatæ Virginis *Mariæ* nomine ad *indiscretos cultores Ejus* scripta, Indici Romano proximè inlata. Ultimò *videtur* operâ facili per non *videtur* suo remittitur Authori, Augustino adhuc teste Veritatis Anti-Idololatriæ.

CAPVT QVINTVM & seqq.

DE

Imaginibus DEI & Sanctorum, eorumque cultu.

Ampliorem nunc ingredimur campum, in quo decurrendum nobis erit itinere aliquantò prolixiori, donec missionem à Bellarmino impetremus, cujus & hic vestigia pressò pede in vindicandâ Augustini auctoritate pro Evangelicorum Sententiâ sequi placet, notatâ sub initium aliqua Bellarmini contradictione, qui dum suprâ de cultu San-

Sanctorum in genere agens, eum hoc etiam argumento confirmatum voluit, quod semper Ethnici, Iudaei, heretici accusaverint Christianos idololatriæ propter cultum sanctorum, eos non accusaturi, nisi vidissent Sanctos à Christianis passim religiose coli, citato eam in rem aliquo ex Augustini contra Faustum Manichæum libris loco; ita hic de cultu Imaginum in specie, qui præcipuam ferè & maximam cultûs Sanctorum constituit partem, agens, in recensione Iconomachorum *sanderi* sententiam rejicit, primum Manichæis locum in eorum ordine & numero tribuentis, alio ex eodem Augustini opere contra Faustum loco in hunc finem citato, in quo Faustus contra Augustinum gloriatur, à *sua Sectæ hominibus DEUM sine simulacris coli*, de quo tamen Bellarminus, an res ita se habeat, vehementer se dubitare scribit, hanc addens rationem: *Faustus enim Manichæus apud Augustinum non loquitur de Imaginibus sanctorum, sed solum de Imaginibus DEI; undè nec ibi reprehendit Catholicos, quod haberent Imagines, nec Augustinus reprehendit Manichæos, quod Imaginibus carerent.* Noltrum cum non sit Bellarmini contradictionibus nos vel implicare, vel Eum ab iis explicare, hæc Lectori ad observationem debitam commendatâ, rem ipsam accedimus, in antecessum verò notantes, nobis negotium hic non fore cum illis Quæstionibus controversis, quas Bellarminus in specie contra Judæos recentiores, Scriptores Papæos, *Catharinum & Cajetanum*, & Doctores Reformatos prolixè satis tractavit, nisi insertis animadversionibus brevissimis Augustini auctoritatem respicientibus, quarum una ad divisionem primi in Decalogo Præcepti pertinet, contra quam sicut Bellarminus non malè ad Augustinum provocat, Præceptum de sculptilibus non faciendis pro parte vel adpendice primi, non pro singulari præcepto habentem, ita vindicare omninò debuit constantem augustissimi Doctores hac in parte Sententiam, ad eum respondens locum, qui è quodam contra Pelagianos Scripto adduci & auctoritate ejus urgeri solet, Sanctum Patrem in Scriptis posterioribus suam mutasse Sententiam, hocque de Sculptilibus præceptum pro distincto & singulari præcepto habuisse, de quo quid statuendum, nuper modò & paulò ante obitum contra *Roverum & Vossium*, celeberrimos Reformatorum Doctores, offendit *B. Dannhauerus*, Præceptor desideratissimus. Contra opinionem *Catharini*, statuentis, DEUM prohibuisse Imagines simpliciter in Decalogo, sed illud præceptum fuisse positivum & temporale, urget quidem Bellarminus inter alia auctoritatem Augustini, adfirmantis, totum exceptâ lege de Sabbatho Decalogum à Christianis servandum; sed si loca à Bellarmino citata evolvamur, hanc legis de Sabbatho exceptionem observare non licet. Hinc præter alios Scriptores Papæos non solum *Menochius* in specie de hæc Lege Sabbathicâ agnovit, eam in tantum esse *moralem seu naturalem*, in quantum præcipitur, ut homo subinde tempus aliquod Cultui Divino deputer; sed & non ita pridem *Hugo de Roy*, Scriptor quidem Politicus, at, quod ex pluribus ostendi potest documentis, Papæus, in genere de Decalogo pronuntiavit, quidquid in eo continetur & vulgò dicitur morale, necessario esse de iure naturali-rationali; quoniam nihil in eo contineatur, quod non necessarium sit rationali creaturæ ad suum finem consequendum; quapropter ad omnes gentes & per omnia Secula pertinere, quum non singularem horum illorumve hominum conditionem, sed naturam ipsam humanam concernat, ejusque finem tam proximum, quam remotum, nec tantum primario Bonum internum, verum etiam externum in necessariam consequentiam; statuens porrò, hanc extitisse causam, ob quam ab omnibus hominibus, Ethnicis etiam & gentilibus intelligentioribus quoad substantiam non ad probationem solum, sed & venerationem extorserit, dum viderent eam à rectâ ratione & ratiocinatione humanâ solidè confirmari; quæ aliorum censuris exposita relinquo, id tantum observans, quæ hic de Lege Decalogicâ in genere notantur, Authorem sine dubio de Lege Sabbathicâ etiam in specie intellectum voluisse, ad mentem Augustini, cui tamen aliam Bellarminus adscripsit.

Nunc videndum, quid respondeat ad ea augusti Doctores testimonia, quæ à Calvino contra Imagines laudari scribit, non ut Calvini partes suscipiam defendendas, sed ut responsum Bellarminiarum adpareat insufficientia. Tria autem sunt loca, quibus Calvinum uti ex Augustino testatur. Primus est, ubi Sanctus Pater dicit, *nefas esse Deo simulacra collocare*. Secundus Varronem refert, dicens, *eos, qui Deorum simulacra induxerunt primi, & timorem demisisse, & errorem auxisse*. Tertius sinit querimoniam Senecæ, dolentis, *inviolabiles Deos in materiâ vilissimâ ac ignobili Deificari*. Ad singula quædam habet Bellarminus, quæ excipiat. Et ad primum quidem locum dicit, *Sanctum Patrem loqui de Imagine DEI primi generis*

lib. 20. cap. 3.

Colleg. Decal. pap. 21. Edit. ult.

de Rep. Ebr. lib. III. cap. 1. lib. 1. Tit. 3. num. 8. pag. 45.

de Fide & Symb. cap. 7. lib. IV. de Civit. Dei, cap. 31. Ibid. lib. 6. vel cap. 10.

vel modi, de quo in antecedentibus scripsit, quod possit aliquid pingi ad exprimendam formam alicujus & naturæ rei ipsius similitudinem perfectam, quo res solum corporeæ pinguntur, quæ lineamentis & coloribus sunt præditæ, quæ ratione si quis DEUM pingere tentaret, verum is constitueret Idolum. Ad secundum, Varronem rectè dicere apud Augustinum, eos, qui simulacra Deorum induxerunt, metum demississe & errorem auxisse. Addit, nam propterea crediderunt quidam, ipsa simulacra esse Deos, & videntes ea nec aliis, nec sibi prodesse vel obesse, ceperunt Deos contemnere. At si non Deos simulacra, sed imagines Deorum esse crediderunt, & imagines non proprias, sed analogicas, nec metum amississent, nec errorem invenissent, quemadmodum non minuitur metus Principum, nec error ullus oritur per imagines eorumdem, quas videmus quotidie. Ad tertium, Senecam apud eundem Augustinum conqueri, Simulacra Diis poni propter eundem errorem, quo putabantur ipsa simulacra esse Diis, vel ceri Diis simulacris illis similes judicabantur. Nihil, inquam, in Calvini gratiam hic notabo, sed ostendam modò, Bellarminum de Augustini mente non ritè Sententiam dixisse. Et ut de primo primùm aliquid dicam testimonio, ex contextu patet, agere Sanctum Patrem in Explicatione articuli de Sessione Christi ad dextram Patris, ut ille loquendi modus non sinistrè accipiatur, nec aliquis conceptus Dei Majestatem dedecens in animo hominis oriatur, contra sacrilegos gentiles, quos Apostolus idè execratus legitur, quia gloriam incorruptibilis Dei commutaverunt in similitudinem hominis corruptibilis; addito hoc gravi monito: Tale simulacrum Deo nefas est Christiano in Templo collocare, multò magis in corde nefarium est, ubi verè est Templum Dei, si à terrenâ cupiditate atque errore mundetur. Non tam igitur augustus Doctor intellecta hæc voluit de Imagiæ externâ, quæ res corporeæ pinguntur, quàm & primariò quidem de falso animi conceptu, quæ Mytheria Fidei in Sacris per loquendi modum nobis cognitum descripta, humano etiam more intelliguntur, hæcque ratione & modo summa Dei verè incomparabilis Majestas læditur, per idololatriam omninò intolerabilem & inexcusabilem. De secundo itidem rectius sentire licebit, ubi ipsum ex Varrone Augustinum, vel potius ex Augustino Varronem audiemus, de quo hæc habet: Dicit Author acutissimus atque doctissimus, antiquos Romanos plusquam annos centum & septuaginta Deos sine simulacro coluisse. Quod si adhuc mansisset, inquit, castius Diis observarentur. Cujus Sententiæ suæ testem adhibet etiam inter cetera gentem Judæam, nec dubitat eum locum ita concludere, ut dicat, qui primi simulacra Deorum populis posuerunt, eos civitatibus suis & metum demississe, & errorem addidisse, prudenter existimans, Deos facile in simulacrorum soliditate contemni posse. Quapropter cum castius existimat sine simulacris observari Religionem, quis non videat, quantum propinquaverit Veritati? Si enim aliquid contra vetustatem tanti posset erroris, profectò sine simulacro colendum esse DEUM censeret. Ad quæ augustissimi Doctoris verba satis clara Bellarmini responsum non quadrare, ante Bellarminum vidit rigidissimus aliàs traditionum Papisticarum defensor Peresius, Sancti Patris mentem sequentibus exprimens verbis: Non ignorabat Augustinus, paucos aut nullos esse inter gentes, qui materias Idolorum sic sculptas Deum aut Deos esse putarent; sed ob id videtur eos damnare, quod simulacris honores Divinos tribuerint, eâ ratione, quæ DEUM representabant. Et post aliqua: Quod hæc sit intentio Augustini, ex his, quæ in Psalmum centesimum decimum tertium, illum exponens locum, simulacra gentium sunt argentum & aurum, patet, ubi tam eos, qui simulacra putabant Deos, quàm eos, qui in simulacris aliquod Numen Divinum latere putabant, & omnes etiam, qui per effigiem corporalem adorabant DEUM, damnare videtur. Alia quæ ex hujus Psalmi Enarratione Augustinianâ ibidem ad hoc Propositum inservientia adducit Peresius, hic non adscribo, utrobique amplius legenda, dum alia adhuc supersunt Augustini loca, quæ de Ejus mente contra Bellarmini exceptionem testari possunt. Hinc notanter alibi de differentiâ Christianorum & gentilium circa cultum Dei vel Deorum scribit: Nobis unus diligendus & colendus DEUS præcipitur, qui fecit hæc omnia, quorum illi simulacra venerantur vel tanquam Deos, vel tanquam signa & imagines Deorum. Celebris est etiam locus, qui in eodem opere de Civitate DEI extat, contra variòs Idololatriæ gentilium modos quam-maximè inserviens: Si Templo, si Sacerdote, si Sacrificio, quod vero debetur Deo, colitur aliquod Elementum mundi vel creatus aliquis spiritus, etiamsi non immundus aut malus non idè est malum, quia illa sunt mala, quibus colitur, sed quia illa sunt alia, quibus solus ille sit colendus, cui talis cultus servitusq; debetur. Si autem soliditate vel manifestate SIMULACRORUM unum verum DEUM, id est, omnis animæ corporisq; creatorem colere se quisque contendat, non idè peccat, quia non est colendus, quem colit, sed quia colendum, non

de Tradit.
Eccles.
part. III.
pag. m.
120.

lib. III.
de Doctr.
Christ.
cap. 7.
lib. 7.
cap. 27.

ut colendus est, colit. Exinde satis manifestum est, neque Varronis, neque Augustini mentem circa simulacrorum cultum cepisse Bellarminum, ac insufficienti Glossâ eam magis pervertisse quàm explicasse, id quod de tertio etiam testimonio Augustini vel Senecæ potius verum est & dici potest, imò debet, si intentio scribentis ritè attendatur.

Seqvuntur nunc alia duo loca ex Augustino, ad quæ Calvinum contra Iconothesium in Templis provocare scribit Bellarminus, breviter vindicanda, non iterùm eâ de causâ, ac si communem hic cum Reformatis causam agerent Evangelici, sed quia non planè nihil contra ipsam Iconolatriciam vel doliâ possunt suppeditare. Prior autem ita habet: *Qui Christianas utriusque Testamenti literas sciunt, non hoc culpant in sacrilegis Paganorum ritibus, quod construant Tempia, & instituant Sacerdotia, & faciant Sacrificia; sed quod hæc Idolis & Dæmonis exhibeant.* Et idola quidem omni sensu carere quis dubitat? Veruntamen cum his locantur sedibus honorabili sublimitate, ut à precantibus atque immolantibus attendantur; ipsâ similitudine animatorum membrorum atque sensuum, quamvis insensata & exanimâ, infirmos adficiunt animos, ut vivere ac spirare videantur, accedente præsertim multitudinis veneratione, quâ tantus eis cultus Dei impenditur, quibus morbidis & pestilentiosis adfectibus Divina medetur scriptura, quæ rem notam quidem, sed tamen salubri admonitionis remedio inculcat, dicens, oculos habent, & non vident &c.

Hæc enim verba quò magis aperta & populariter vera sunt, eò magis incutiunt salubrem eis pudorem, qui cum talibus simulacris Divinum cum timore cultum exhibent, eaque viventibus similia venerantes adorantesque contuentur, eisque velut presentibus preces adlegant, victimas immolant, vota persolvunt; sic adficiuntur omnino, ut ea sensu carentia putare non audeant. Posterior cum aliquibus iterùm antecedentibus melioris intellectûs gratiâ hunc in modum: *Quis puer interrogatus non hoc certum esse respondeat, quod simulacra gentium os habent, & non loquentur, oculos habent, & non vident, & cetera, quæ Divinus Sermo contexit? Cur ergo tantopere Spiritus Sanctus curat plurimis Scripturarum locis hæc insinuare atque inculcare velut insipientibus, quasi non omnibus apertissima sint atque notissima; nisi quia per speciem membrorum, quam naturaliter in animantibus viventem videre, atque in nobismet ipsis sentire consuevimus, (quamquam, ut illi adserunt, in signo aliquo fabricato, atque eminenti collocato suggestu:) cum adorari atque honorari à multitudine ceperit, parit in unoquoque sordidissimum erroris adfectum, ut quoniam in illo figmento non invenit vitalem motum, credat Numen occultum; effigiem tamen viventi corpori similem, seductus formâ & commotus autoritate sapientium quasi Institorum, obsequentiumque turbarum, sine aliquo habitatore vivo esse non putat.* Et post aliqua: *Hoc facit & quodammodo extorquet illa membrorum figura, ut animus vivens in sensibus corporis magis arbitretur sentire corpus, quod suo corpori videt simillimum, quam Solem rotundum, undasque diffusas, & quidquid non eisdem lineamentis conspicit formatum, quibus illa sunt formata, quæ vivencia videre consuevit.* Et iterùm: *Plus valent simulacra ad curvandam infelicem animam, quod os habent, oculos habent, nares habent, aures habent, manus habent, pedes habent; quam ad corrigendam, quod non loquentur, non videbunt, non audient, non odorabunt, non contrectabunt, non ambulabunt.* Cætera non addo, quæ ibi amplius in hanc rem leguntur. Videamus nunc, quid Bellarmino de his Augustini pronuntiatis videatur, ne Imaginibus Sanctorum in Templis hodiè possint opponi. Ita autem respondet, ut ad utrumque simul respondisse voluerit videri. Dicit, Augustinum loqui de simulacris præsupposito errore gentilium, & voluisse eum dicere, quando quis putet simulacrum esse Deum, & accedat, ut ador et invocet ipsum simulacrum, mirabiliter eum confirmari & forveri in errore, ab ipsâ membrorum humanorum similitudine; Experientiam enim docere, imagines, quæ non habeantur pro Diis, neminem licet rudissimum ita decipere, ut putentur videre & spirare. Præterea, Augustinum voluisse ostendere, simulacra gentilium continere homines in errore, non ratione materiæ, quia sint pretiosa, sed ratione figuræ, quia habeant figuram nostrâ similem. Dicere igitur Augustinum, formam simulacrorum humanam multum valere ad fovendum in iis errorem, qui simulacra pro Diis colant. Sed quis non videt, anti-

quam obtinere Bellarminum, & quam sibi mellem finxit hypothesein, ei firmiter inhære, etsi non usque adeò constanti nitatur fundamento. Ad præcedentia jam Sancti Patris testimonia, ne quidquam contra Imaginum cultû valere videantur, excipientem ipsum vidimus, Augustinum Doctorem contra eum gentilium errorem egisse, quo ipsa simulacra esse Deos crediderint. Et tamen ex laudato traditionû defensore Peresio, ut potè eujus in hæc Quæstione mentionè fecit, necirre non potuit vel debuit, quod paulò ante Eû observasse

Epist. 49.
ad DEO
gratias,
Quæst. 3.

in Psal. 115.
Conc. II.

conf.
Picher,
Opusc.
pag. 231.
& seqq.

vallè vidimus, non ignorasse Augustinum paucos vel planè nullos fuisse inter gentiles, qui materias Idolorum sculptas DEUM aut DEOS esse putarent. Nihilominus hanc recoquit non sine fastidio crambem Bellarminus, dum aliud nimirum, quod ad tam manifestam Augustini contra ipsum Idolorum cultum testimonia reponeret, in promptu non habuit, omni alio destitutus præsidio. Quod enim porrò ad confirmationem addit, *Experientiam docere, Imagines, quæ non habeantur pro Diis, neminem licet rudissimum in decipere, ut putentur videre & spirare;* nescio, annon Experientiæ contrarium sit, præprimis si ea attendantur miracula, quibus non semel Imagines flevisse & verba fecisse, laudatis etiam superindè testibus memoratur, quamvis prudentioribus non nisi suspèctissima. Accedit porrò notandum, id, quod Augustinus in priori præsertim testimonio contra ipsam in Templis Iconothesium monuit, eum videlicet eam fieri in finem, ut a precantibus atque immolantibus Imagines attendantur; urgeri hodiernum posse contra omnes eos, qui Imagines non aliis de causis vel in Templis vel in domibus suis, vel aliis etiam in locis publicè quorumvis ad spectui exponunt, quam ut aliqua veneratio & cultus iis accedat, utinam non impertinens & alienus.

Sed nec ea prætermitti debent Augustini testimonia, quibus contra Calvinum ac sequaces Eius hanc in Templis Iconothesium probare conatur; hæc iterum præmissâ monitione & præmunitione, non ideo id fieri, ac si ipsa in Templis & Locis sacris Iconothesium Evangelicorum doctrinæ adversetur, Praxi contrarium ob oculos ponente; sed tantum, ut insufficientia demonstrationis Bellarminianæ hic quoque ponente; sed tantum, ut insufficientia demonstrationis Bellarminianæ hic quoque Lectori candido & Veritati orthodoxæ studio pateat. Duo autem & hic sunt loca, de quibus breviter. De priori dicit Bellarminus, testari in eo Augustinum, suo tempore multis in locis cerni potuisse CHRISTVM depictum inter Apostolos Petrum & Paulum. De posteriori, Eundem idem testari de historia Abrahami filium mactare volentis. Neuter accuratè inspectus id probat, quod vi adlegationis probare debebat. Ibi quidem agit Sanctus Pater contra eos, qui CHRISTO libros quosdam ad Petrum & Paulum tanquam Epistolari titulo prænotatos adscripserunt. Causam, quæ Ei videbatur non adeò improbabilis, ob quam hæc duobus Apostolis suos dedicasse libros credebatur, sequentibus exponit verbis: *Cum vellet tale aliquid fingere Christum ad suos scripsisse Discipulos, cogitaverunt, ad quos potissimum scribere voluisse facile crederetur, tanquam ad illos, qui Ei familiarius adhesissent, quibus illud quasi secretum dignè committeretur, & occurrit eis Petrus & Paulus; credo, quod pluribus locis simul eos cum illo pictos viderunt, quia Petri & Pauli merita etiam propter eundem Passionis diem celebrius & solemniter Roma commendat. Videri possent hæc aliquid pro Imaginibus Sanctorum suppeditare argumentum. Verum præter id, quod Augustus Doctor has Sancti Sanctorum CHRISTI & Apostolorum Petri & Pauli Imagines in multis tum locis exstantes, non præcise & expressè in Templis & locis Divino cultui consecratis locat vel collocat, aut ibi collocata esse ab aliis testatur; hoc præsertim notatu dignissimum est, quod contra horum Pseudographorum Iconothesium in proximè sequentibus graviter monuit: *sic omnino errare meruerunt, qui Christum & Apostolos Eius non in Sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quaesierunt; nec mirum, si a pingentibus fingentes decepti sunt.* Hæc posteriora, si Bellarminus attendisset, quod omnino debuit, dum Iconothesium in Templis ex Augustino probare volens ad hoc testimonium tutò provocari se posse existimavit, omnino prætermittenda esse judicare debuisset, nisi forsitan credidit, incautum Lectorem ad ea vix perventurum, neque fraudem hanc impiam ita facile animadverturum, id quod antehac etiam Antagonistæ meo, Christophoro Ottom, Lojolinæ tum in Patriâ inter suos famigeratissimo, hoc Augustini testimonio nimium quantum contra me ex Bellarmino juxta morem receptum superbienti, ad oculum demonstravi, nec quidquam hætenus responsi ab insolentissimo & verè thronico provocatore impetravi, nihil etiam fortasè ab Eo ad triste silentium adacto & damnato accepturus. Sed & neque posterior Augustini locus quidquam Bellarmini causam potest juvare. Testatur in eo Sanctus Pater, historiam Abrahami filium mactare volentis multis in locis suo tempore pictam fuisse. Quid indè? Si dixisset Augustinus, in locis Sacris, esset ad rem aliquid, quam contra Calvinum suscepit defendendam. Sit autem ita, intelligi debeant hæc verba de locis Sacris, non tamen cultus Imaginum Sacrarum, qui eis apud Papistas exhibetur, indè poterit demonstrari, cujus nulla plane, nec minima ab Augustino ibi facta legitur mentio.*

lib. 1. de
Conf. Ev.
ang. c. 10.
lib. 22.
contra
Fauft.
cap. 33.

Part. 1.
pag. 61. &
sequ.

Premissis nunc hisce velitationibus ipsam adgredimur de Imaginum cultu Controuersiam, examinaturi partim testimonia, quibus thesin suam probare intendit Bellarminus, partim quoque vindicaturi ea, quibus Iconolatria vel dulia omninò potest everti. Ad illa Bellarminus inter plura ex aliis Patribus refert, quando Augustinus loquens de sacris signis, quales, inquit, (*rectius, qualia*) sunt Imagines, Literæ & Sacramenta, scribit: *Quia hæc hominibus nota sunt, quia per homines fiunt, honorem tanquam religiosa possunt habere, stuporem tanquam mira non possunt* &c. ubi, inquit Bellarminus, nominatim inter ea, quæ religiosum merentur honorem, ponit æneum serpentem. Idem Augustinus alibi dicit, *eos seruire sub signis, qui signa honorant utilia, nec sciunt, quid significent, quales erant olim Indæi. Qui autem venerantur utilia, & sciunt, quid significant, dicit, eos non tam ipsum honorare signum, quam rem significatam, & ideo esse liberos.* Quod autem Imagines Sanctorum signa sint utilia Divinitus instituta, & proindè digna veneratione tam à servis, quam à liberis, patet aliundè, ubi dicit Augustinus, *prætur. as* & statuas pertinere ad *superflua hominum instituta, illis exceptis, quæ ob finem bonum suo tempore & loco ab eo, qui auctoritatem habet, proponuntur; & tales esse Christi & Sanctorum Imagines, est certissimum, scribit Bellarminus, hæc cum ulteriori additione: Idem denique Augustinus reprehendit pictores & similes Artifices, quod necessarium usum & moderatum, & piam significationem longè aliquando transgrediantur; ubi admittit, prætur. as* quasdam esse necessarias, habentes piam significationem, & proindè venerabiles. Hæc omnia Bellarminus quasi ex Augustino & ad mentem Augustini, quæ tamen non solum ita crudè & nudè proposita vix aliquid scopo Bellarmini interviunt, sed & insuper accuratius inspecta nihil omninò præstare possunt auxilii, imò potius multum cultui Imaginum Papistico incommo-
Primum quidem testimonium verboreus exhibuit Bellarminus, quod tamen nihil minus, quam Imaginum defendit cultum. Tractavit ibi Augustinus quæstionem, ut Editores Parisini opeum Ejus mentem in margine expresserunt, *Quot modis creatura adsumatur ad significandum?* Enumeravit varietatem signorum, quibus populo suo singularem DEUS diversis temporibus præstitit gratiam. Inter plura hæc etiam recenset nominatim: *Aliquando ad hoc fit eadem species, vel aliquantulum mansura, sicut potuit serpens ille æneus in Eremo excitatus, sicut possunt & literæ; vel peracto Ministerio transitura, sicut panis ad hoc factus in accipiendo Sacramento consumitur.* De his omnibus & singulis antecedentibus, quæ ob prolixitatem non adscribuntur, ita pronuntiat Augustinus: *Sed quia hæc hominibus nota sunt, quia per homines fiunt, honorem tanquam religiosa possunt habere, stuporem tanquam mira non possunt.* Addit pro ulteriori Sententiæ suæ intellectu: *Itaque illa, quæ per Angelos fiunt, quò difficiliora & ignotiora, èo mirabiliora sunt nobis; illis autem tanquam suæ actiones notæ atque faciles.* Facilius autem ex pumice aquam, quam ex his Augustini verbis Imaginum expresseris cultum; & desperatissimæ omninò causæ est indicium, ad talia delabi, quæ non magis rem, ad cujus demonstrationem producantur, comprobant, quam si à serpentis ænei, tanquam salubris signi erectione Divinitus mandatà ad ipsam Ophiolatriam, non planè nullis Gentilibus usitatam, velis argumentari. Accedit, longè aliam fuisse illius ænei Serpentis à Mose erecti rationem, quam Imaginum & Statuarum, quæ hodiè numero ferè innumero hic & ibi ad singularem cultum eriguntur. Ille habuit expressum à DEO mandatam, de his nullum omninò potest ostendi. Ille non ad cultum aliquem religiosum, sicut hæc apud Papistas, sed ad salutarem adspèctam, cumque simul typicum fuit à Mose erectus, Augustino ad indicem CHRISTI digium ita suam de eo mentem alibi explicante: *Quomodo qui intuebantur (non adorabant vel religiosè colebant) illum serpentem, non peribant morsibus serpentum; sic qui intuentur Fide mortem CHRISTI, sanantur à morsibus peccatorum. Sed illi sanabantur à morte ad vitam temporalem, hic autem ait, ut habeant vitam æternam. Hoc enim interest inter figuratam imaginem & rem ipsam. Figura præstabat vitam temporalem; res ipsa, cujus erat figura, vitam præstat æternam.* Et quia ab hujus ænei serpentis erectione, quam cæteris Divinæ Gratiæ Signis adnumerat Augustinus, ad cultum Imaginum argumentatur Bellarminus, ideo non operæ nullius erit pretium observare, quæ Sanctius ad hujus ænei serpentis destructionem ab Ezechiâ Regum optimo & zelosissimo factam non malè notavit: *Cum filii Israël accepisse se ab æneo*

lib. III.
de Trin.
cap. 20.lib. III. de
Doctr.
Christ.
cap. 9.Ibid.
lib. II.
cap. 25.lib. 10.
conf.
cap. 34.Tract. 12.
in Joh.

II. Reg. 18

Ser-

Serpente admirabilem Medicinam & singulare Beneficium meminissent, primum in honore habuerunt maximo, acceperuntque servaruntque, diu non quasi in eo aliquid existimarent esse Divini, sed tanquam Beneficii cuiusdam eximii illustre monumentum. Sensim tamen, ut erat populus ille levissimus & ad omnem Religionem pronus ac lubricus, sicut alia Gentilium simulacra ex ære & marmore, sic etiam hoc conflatum ex ære Simulacrum tanquam aliquid Divinum amplius est, illig, honores impendit Divinos. Quod scandalum ut ex sua gente penitus aboleret Ezechias, confringi iussit atque comminui, ita ut nullum prioris forme adpareret vestigium. Et ne quid in illius Simulacri nomine quidquam sonaret Sacrum aut antiquum, quod superiorem memoriam ad nefarium & sacrilegum renovaret, cultum, nomen mutavit antiquum. Hominem diè ab Iconolatris non tanta conceditur Regibus & Principibus potestas, ut ea tollant scandala, quæ ab Imaginum cultu in animis simplicium oriuntur; & in censu Iconomachorum haberetur is, qui id circa abolendas Imagines ab hominibus & instinctu humano factas tentaret, quod Ezechias circa æneum serpentem ausus est, quem Divinitus antehac, id est, Jussu Divino erectum non nescivit, & fortè etiam typum Mediæ incarnationi fuisse credidit.

vid. D.
Dannh.
Colleg.
Decal.
pag. 146.
Edit.
post.

Ad secundum nunc ut transeamus Augustini testimonium, quo Bellarminus pro Imaginum cultu utitur vel potius abutitur, notandum, agere illud juxta marginale Editorum Parisiensium lemma de Signis Israelitarum & Christianorum, & quidem, prout contextus ostendit, Sacramentalibus, eorumque apud hos & illos varietate & diversitate. Ut mens augusti Doctoris ritè percipiatur, mentemque Eius pervertendi studium in Bellarmino hic etiam notetur, juvat verba huc pertinentia adscribere: sub signo servit, qui operatur aut veneratur rem aliquam significantem, nesciens, quid significet. Qui verò aut operatur aut veneratur ut ille Signum Divinitus institutum, cuius vim significationemque intelligit, non hoc veneratur, quod videtur & transit, sed illud potius, quod talia cuncta sunt referenda. Talis autem homo spiritualis & liber est etiam tempore servitutis, quo carnalibus animis nondum oportet illa revelari (aliàs, relevari) signa, quorum iugo sunt edomandi. Tales autem spirituales erant Patriarchæ & Prophetæ, omnesque, in populo Israel, per quos nobis Spiritus Sanctus ipsa scripturarum & auxilia & solatia ministravit. Hoc autem tempore, postquam Resurrectione Domini nostri Iesu Christi manifestissimum nostræ libertatis illuxit indicium, nec eorum quidem signorum, quæ jam intelligimus, gravi operatione sumus onerati, sed quædam pauca pro multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & observatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit Disciplina, sicuti est Baptismi Sacramentum, & celebratio Corporis & Sanguinis Domini, quæ unusquisque, cum percipit, quod referantur, imbutus agnoscit, ut ea non servitute carnali, sed spirituali potius libertate veneretur. Sequentia non addo, cum hæc absurditatem argumentationis Bellarminianæ, à Signis ceremonialibus & Sacramentalibus Divinitus institutis, ad cultum Imaginum ab hominibus propositarum, eumque religiosum, satis manifestam exhibeant, ut nullo ulterius responso sit opus. Quid enim, quæso, Imaginibus Sanctorum, quas Iconolatræ Pæpæ suis in publico ad singularem cultum ob oculos ponunt Dei mandato destituti, cum signis ceremonialibus & Sacramentalibus Novi & Veteris Testamenti ab ipsomet Deo institutis est negotii, ut ab horum observatione Divinitus mandatâ, & quæ sine gravi Institutoris læsione & contemptu intermitteri non potest, ad illarum cultum nullibi mandatum, sed potius & quidem severè prohibitum aliqua fiat consequentia? Tam procul hæc a se invicem sunt distita, tamque inter se diversa, ut nullo planè modo ab uno ad alterum ritè concludatur.

Par & eadem ferè est ratio tertii ex Augustino pro cultu Imaginum testimonii, si ipsa iterum verba loco per Bellarminum citato probe attendamus. Agit ibi S. Pater secundum Lemma margini & hic adscriptum de Institutis humanis, de quibus sequentem in modum scribit: Quia multis modis simile aliquid alicui esse potest, non constant signa inter homines, nisi consensus accedat. In picturis verò & statuis, ceterisque, huiusmodi simulacris operibus, peritorum maxime Artificum, nemo errat, cum similia viderit, ut agnoscat, quibus similibus similia. Et hoc totum genus inter superflua hominum Instituta numerandum est, nisi cum interest quid eorum, quæ de causâ, & ubi, & quando, & cuius auctoritate fiat. Nulla denique fictarum falsitatum & fabularum, quarum mendaciis homines delectantur, humana sunt Instituta, & nulla magis hominum propria, quæ à seipsis habent, existimanda, quam quæ sunt mendacia. Commoda verò & necessaria hominum cum hominibus instituta sunt, quæcumque in habitu & cultu corporis ad sexus vel honores discernendos differentia placuit, & communerabilia significationum genera, sine quibus humana societas aut non omnino, aut minus com-

modè *gegitur*, quæque in ponderibus & mensuris atque numerorum impressionibus vel estimationibus sua cuique civitati & populo sunt propria, & cetera huiusmodi, quæ nisi hominum instituta essent, non per diversos populos essent varia, nec in ipsis singulis populis pro suorum Principum arbitrio mutarentur. Sed hæc tota pars Institutorum humanorum, quæ ad usum Vitæ necessarium proficiunt, nequaquam est fugienda Christiano, imò etiam, quantum satis est, inveniunda, memoriaque retinenda. Conferantur jam hæc Augustini verba cum citatione Bellarminianâ, omni ex parte sublestinâ, & Sole meridiano clarius erit, nihil quidem hic Augustino in mentem de cultu Imaginum venisse, de Institutis solum in genere humanis eorumque diversitatibus agenti; ut adeo Bellarminus Lectorem pessimè informârit, imò turpiter tesserit, dum ei voluit persuasum ex Augustini autoritate, Imagines Sanctorum signa esse utilia Divinitus instituta, & proinde digna veneratione & cultu, eò nimirum, quo communiter hodiè in Papatu à plerisque adficiuntur.

Sed & neque candidius egit Bellarminus in quarti ex Augustino testimonii pro cultu Imaginum commendatione, observans, *Augustinum admittere, picturas quasdam esse necessarias, habentes videlicet piam significationem, & proinde venerabiles*, cujus rei tamen ne verbulo Augustinum facere mentionem, ipsa iterum nos docebunt verba. Postquam enim Sanctus Doctor ibi juxta præscriptum in margine Lemma de illecebris oculorum, sicut in antecedentibus de voluptate aurium, tentationibus gula, & similibus egisset, ex Instituti ratione hæc porro addidit: *Quam innumerabilia variis artibus & opificiis in vestibus, calceamentis, vasis, & huiusmodi fabricationibus, picturis etiam diversisque figmentis, atque his usum necessarium & moderatum, & piam significationem longè transgredientibus, addiderunt homines ad illecebras oculorum, foras sequentes, quod faciunt, intus relinquentes, à quo facti sunt, & exterminantes, quod facti sunt.* Satis apertè nimirum in hisce verbis Augustus Pater picturas Imaginum (non præcisè sacrarum, sit tamen & illud:) retulit inter innumerabilia hominum additamenta, de quibus scripsit, quod usum in communi videlicet vitæ necessarium & moderatum, piamque significationem longè transgrediantur, adque eas oculorum pertineant illecebras, quæ à Deo Ejusque cultu verò abducunt, bonamque homini mentem auferunt. Et tamen, quæ mentis Bellarminianæ stupor est & perversitas, ex his verbis talem Augustino mentem adfin gere ausus est, quasi Is aliquam picturarum necessitatem, earumque cultum & venerationem admiserit, quam necessitatem non tam Augustinus non agnovit, ut potius eam omnibus repudiaverit modis, si modò legitimum Sententiæ intellectum, qui ex ipsis Ejus verbis, absque impertinentis Glossæ mixturâ fluit, attendamus & admittamus. Et hæcenus quidem ea vidimus & examinavimus Augustini testimonia, quibus pro Imaginum cultu Bellarminus militavit.

Alia nunc restant vindicanda, quæ contra hunc cultum militant, & quibus cum Augustino non placuisse probari potest. Eminent inter ea, cujus aliquam partem ad antecedentem Controversiam vindicavimus, quo contra *picturarum adoratores* scripsit Augustinus, quem triplici responso Evangelicis studet eripere Bellarminus, ne quid cultui Imaginum nocere videatur. *Primo* dicit, fortè Augustinum loqui de Idolis gentium. *Secundo*, loqui eum fortè de quibusdam qui Imagines Sanctorum superstitione colebant, ita ut accederent ad Idololatriam; testari enim *Damascenum* in fine libri de hæresibus, aliquos fuisse Christianos, qui Imagines quasi Deos adorarent. *Tertio*, Augustinum scripsisse eum librum in primordiis iuxta ad Fidem Catholicam Conversionis, & ideò, quibusdam tribus offensum, putasse eos sapere Idololatriam, quos tamen melius postea instructus omninò ab Idololatriâ excusaverit; dicere enim eodem in loco, *eos, qui ponebant epulas super tumulos mortuorum, solitos offerre cadaveribus epulas, & inde eos vocare Sepulchrorum adoratores, & tamen alibi dicere, eos, qui id faciunt, non offerre mortuis epulas, sed cibos solum ponere super tumulos Martyrum, sperantes, eos à Deo sanctificari per Martyrum preces.* Atqui testantur hæc de dubio & anticipiti animo Bellarmini, qui dum, ubi pedem figat, non invenit, ad fortuitam & hic delapsus est *Theologiam*, cujus plura antehac è Bellarmini Tomis exempla congestit diligentissimus Scriptorum Papiſticorum Lector *Ebingerus*, magnam suo hocce studio Ecclesiæ conferens utilitatem, Possimus autem facili operâ Bellarminianum fortè per non fortè ex opposito eludere, nisi alia ad respondendum superessent subsidia. Et *primò* quidem non adeò feliciter Bellarminus divinat, Augustinum fortè de Idolis gentium loqui; cum supra ex ipso & integro verborum Ejus contextu fuerit observatum, agere ibi Sanctum Doctorem de

de morib.
Eccles.
cap. 34.

lib. 8. de
Civ Dei.
cap. ult.

his, qui vel in ipsâ Religione verâ sunt supersticiosi, vel ita libidinibus dediti, ut oblitâ sint, quid promiserint DEO. Deinde & in secundo Bellarmini responso non opus fuit divinatione & dubitatione, dum certum sit, loqui Augustinum de iis, qui Imagines Sanctorum superstitione colebant; neque opus etiam fuit Damasceni testimonio, ut aliquos fuisse Christianos demonstraret, qui Imagines quasi Deos adorarent. Illud enim ipsum Pater Augustus voluit, dum contra Picturarum adoratores scripsit, quosvis verâ Religionis cultores graviter hortatus, ne turbas imperitorum sectentur, semetipsum superstitionis Imaginum cultoribus immiscentes. De tertio itidem jam supra dictum, nihil id obesse, quod Augustinus in primordiis suâ ad Fidem Catholicam conversionis scripserit, nisi ad oculum demonstraretur, Eum id postmodum sibi retractasse, suamque super eâ re mutasse Sententiam. Et quia ex hoc *de moribus Ecclesiæ Catholicæ* libro Augustinus alia retractavit, nullo planè modo hæc prætermisisset, si Christianis aliquam sentulisse injuriam existimasset. Falsum est enim, quod Bellarminus audacter pronuntiat, Augustinum postea melius instructum eos, quos pridem adoratores picturarum vocavit, ritibus eorum quasi Idololatriæ offensus, omninò ab Idololatriâ excusasse. Nam etsi de iis, qui ponebant epulas super tumulos mortuorum, & de quibus existimavit, eos cadaveribus offerre epulas, alias & alibi quasi per exultationem videretur scripsisse, eos, qui id faciunt, non offerre mortuis Epulas, sed cibos solum ponere super tumulos Martyrum, sperantes, eos à Deo per Martyrum preces sanctificari; supra tamen quoque notatum est, & hic iteratò observari debet, Augustinum per particulam disjunctivam *vel* unum ab altero distinxisse. Et quamvis ex abundantia concederemus, per Sepulchrorum adoratores intellexisse Augustinum eos, qui epulas super tumulos mortuorum ponebant, & multis cum excessibus celebrabant; fatebuntur tamen, spero, ingenui Operum Augustini lectores, alios fuisse, quos picturarum, alios autem, quos Sepulchrorum adoratores dixit; ac de utrisque aliter sentiendum. De cætero, quod aliàs in opere *de Civitate DEI* quasi per concessionem & aliquam exultationem de illis ad Martyrum Sepulchra adoratoribus scripsit Augustinus, hæc notabili cum limitatione scripsit, *idâ Christianis melioribus non fieri, & in plerisque terrarum nullam talem esse consuetudinem*. E contrario notant Commentariis, sua, in quibus ante hoc Seculum vixit, tempora cum tempore Augustini, Christianosque veteres cum novis in hoc Sanctorum cultu conferens: *Multi Christiani in re, bonâ plerumque peccant, quod Divos Divasque non aliter venerantur, quàm Deum; nec video in multis, quod sit discrimen inter eorum opinionem de Sanctis, & id, quod gentiles putabant de Diis suis, id quod ad præcedentem quoque Controversiam observasse alicujus operâ non plane nullum erit pretium.*

Nunc præter id adhuc aliud vindicari debet testimonium Augustini, ex ejus Platini contra gentilium Deastros & Simulacra Explicatione desumptum, undè supra jam aliqua fuere producta & vindicata. Dum enim Bellarminus ad ea Scripturæ utriusque Testamenti loca contra Imaginum cultum laudari solita, in quibus severe prohibetur, in genere respondet, *Scripturas reprehendere cultum, qui Simulacris, tanquam Diis tribuuntur*; de Calvino simul monet, *conari Eum offendere, etiam Iudeos & Gentiles non habuisse Simulacra pro Diis, sed in simulacris verum coluisse DEUM, & tamen reprehendi, quia DEUS non patitur suum cultum ullo modo communicari cum Imaginibus*. Et quidem quod Gentiles verum DEUM coluerint in Idolis, probari inter alia ex Augustino, referent, Gentiles, cum accusati fuerint Idololatriæ, solitos respondere; *se non ipsâ colere Idola, sed Numen, quod per Idolum significetur*. Bellarminus id inter Calvini mendacia refert, & ut demonstrat, credidisse Gentiles, Idola esse Deos, non solum ad Scripturæ loca provocat; ea in primis, quæ expressè dicatur, *Ethnicos invocare solitos Idola & eis suam commendare Salutem, neminem verò invocare aut orare Simulacrum*, teste ibidem Augustino, qui non ab illo putet se exaudiri; sed & ad aliqua Patrum testimonia, Augustini nominatim, expressè scribentis: *Fateor, alius esse demersos, qui opera hominum Deos putant, quàm qui opera Dei*. Et iterum: *illi venerantur Simulacra vel tanquam Deos, vel tanquam Signa & Imagines Deorum*. Alibi etiam & in Locis supra citatis, *Ethnicos multos putasse, ipsa vivere, spirare & audire Simulacra, & proinde esse Deos viventes, & in hoc errore forveri ex ipsâ membrorum humanorum similitudine*. Addit Bellarminus tanquam huc pertinens, *Ecclesiæ Doctores, qui contra Gentes scripserunt, Ethnicos ridere, quod ligna & lapides pro Diis coluerint*. Imò Hermem

in Plat. 113

lib. III.
de Doctr.
Christ.
cap 7

tem quoque Trismegistum apud Augustinum dicere, *alios DEOS factos a summo DEO*, ib. 8. de Civit. Dei, cap. 23. *alios autem ab hominibus, & hos esse statuas, quibus arte quadam magicâ adligentur Demones*, ibid. cap. 26. lib. 18. cap. 5. *ita ut statua sit quasi corpus DEI, spiritus autem inclusus sit anima, & totum Idolum sit DEUS, quo modo corpus & anima est homo.* Et quia in eo etiam aliqua & non multum dissimilis est controversia, *num Gentiles in Idolis coluerint creaturas pro Diis*, probare id Bellarminus intendit ex Augustino etiam, demonstrante, *Deos Paganorum homines fuisse, & scribente, Serapidis simulacrum digito & os admoto indicare solitum, ut raceretur, serapidem fuisse hominem, imò & capitis penam iis constitutam, qui serapidem fuisse hominem dicerent, cum tamen verè hominem fuisse, & mortuum ac sepultum constaret.* Alia brevitas causâ prætereo, quæ Bellarminus porro ex Idololatriæ Gentilis historiâ, citatis eam in rem Augustini testimoniis, collegit, non ignota vel intacta iis, qui hoc demum Seculo enucleatissimè hoc argumentum tractârunt, interque eos, & qui omnium instar esse potest, *Vossio*, quem qui hujus Seculi dixit *Varronem*, benè, si non optimè dixit; *cujus labores dum ante Annos non ita multos Herbertus*, Baro Anglus, opere *de Religione Gentilium* scripto, in aliquod redegit compendium, laudabilem studiose Juventuti navasset operam, nisi novis quibusdam de Salute eternâ per solum Naturæ Lumen acquirendâ, & insolitis hætenus minusque receptis hypothefibus examen aliquod rigidius & centuram severiorem contra se provocasset, necessitate summa id exigente, ut Lectores studiosi præmunirentur, ne Gentilium Idololatriarum tenebræ olim Luce prædicationis Evangelicæ per Apostolorum ex Christi mandato Ministerium disculsa, iteratò cum aliis erroribus Ecclesiam adhuc orthodoxam magno agmine vexantibus & miserè dilacerantibus, in Lucem publicam, non sine insigni animarum damno plurimumque præfenti scandalo reproducerentur. Sed ad Bellarminum, contra quem supra jam bona pars illius testimonii, quod Enarratio Augustini in laudatum contra Gentilium Idola Psalmum suppeditat, fuit vindicata.

Nunc cætera hæc pertinentia addentur, ut adpareat, verè *Peresium* scripsisse, Augustinum non ignorasse, *paucos autem* (quamvis non planè) *nullos esse vel fuisse inter gentes, qui materias Idolorum sic sculptas DEUM aut Deos esse putarent.* Idè enim Doctor augustissimus ipse inter GENTILIUM CRASSIORES & SUBTILIORES notanter distinxit, scribens: *Videntur sibi purgatoris esse religionis, qui dicunt, nec Simulacrum, nec Demonium colo, sed per effigiem corporalem ejus rei signum intueor, quam colere debeo.* Ita verò interpretantur simulacra, ut alio dicant significari Terram, undè Templum solent adpellare telluris, alio Mare, sicut Neptuni simulacro, alio aerem, sicut Iunonis, alio Ignem, sicut Vulcani, alio Luciferum, sicut Veneris, alio Solem, alio Lunam, quorum Simulacris eadem nomina sicut Telluris imponunt, alio illud, alio illud sidus, vel illam, vel illam creaturam, neque enim cuncta enumerare sufficimus. De quibus rursùm, cum exagitari ceperint, quod corpora colant, maximeque Terram & Mare & Aerem & Ignem, quorum nobis in promptu usus est, (nam de cælestibus, quoniam nostro corpore ea contractare atque contingere nisi oculorum radiis non valemus, non ita erubescunt;) respondere audent, non se ipsa colere corpora, sed que illis regendis præsident Numina. Itaque una Apostoli Sententia pœnam istorum damnationemque testatur, *Qui transmutaverunt, inquit, veritatem DEI in mendacium, & coluerunt & servierunt creaturæ potius, quàm Creatori, qui DEUS est benedictus in Secula.* Nam parte Sententiæ priorè damnavit Apostolus simulacra, posteriori autem interpretationes Simulacrorum. Effigies enim à Fabro factas adpellando nominibus earum rerum, quas fabricavit DEUS, transmutant veritatem DEI in mendacium; res autem ipsas pro Diis habendo & venerando serviunt creaturæ potius, quàm Creatori, qui est *Benedictus in secula.* Expresè his verbis Sanctus Pater distinguit inter cultum Simulacrorum vel Imaginum, & inter cultum creaturarum, Terræ, Maris, Ignis, aliorum, quibus Gentiles variis modis Divinos, etiam per Simulacra & Imagines, exhibuerunt honores; quod discrimen si Bellarminus in hoc quidem Augustini testimonio observasset, non ita crudè mentem Ejus Lectori exhibuisset. Et probè notandum est, non pauca his Augustinum verbis in Gentilium Idolo- & Iconolatriâ animadvertisse, & ex debito quidem, quæ hodie etiam possunt occupare locum contra eam Hagio- & Iconolatriam vel doliâ, contra quam hætenus ex Augustini armamentario militavimus & porro etiam militabimus, Ejusque sinceram mentem ab iniquâ detorsione ac pravâ explicatione vindicabimus, ostensuri, quæcunque ex aliis Ejus Scriptis collegit Bellarminus, parùm aut omninò nihil ad rem facere præsentem. Certè dum Sanctus Doctor fatetur, *alios esse demersos, qui opera hominum Deos putant, quàm qui opera Dei;* dum item agnoscit, *Gentiles Si-*

mulacra venerari vel tanquam Deos, vel tanquam Signa & Imagines Deorum, non nisi utrumque discrimen indigitatum inter cultum Simulacrorum & creaturarum, item inter Idololatrias crassiores & subtiliores voluit indicare, si modò aliqua subtilitas in hæc ter Idolo- & Iconolatriâ locum habere potest, & non potius eo hic accipienda venit sensu, quo Gentilium aliqui se præ aliis in cultu Deorum vel potius Deastrorum subtiliores esse existimârunt, quàm imaginationem hodièque non paucorum esse, iis cognitum est, qui inter Imaginum cultores vivunt, rationesque eorum de hõc cultus modo audiunt. Ad id verò, quod Augustinum scripsisse Bellarminus monet, *multos Ethnicorum putasse, ipsa vivere, spirare & audire simulacra, & proindè Deos esse viventes, & in hoc errore foreri ex ipsâ membrorum humanorum similitudine*; ut prolixè non urgeam, non rite Augustini verba à Bellarmino fuisse adducta, quæ supra hunc in modum fuere exhibita: *Ipsâ similitudine animatorum membrorum atque sensuum, quam vis insensata atque exanima, infirmos adficere animos, ut vivere ac spirare videantur, accedente præsertim multitudine*

Epist. 49.
ad DEO-
grat.
Quæst. 3.

divinis veneratione &c. Ut inquam hoc prolixè non urgeam, quod tamen non parum momenti habere possit; illud loco responsi repetere juvat, quod supra in ejusdem ex Augustino testimonii examine fuit observatum, ac quemvis Imaginum cultorem interrogare, an, si per Miracula Imagines flevisse & verba fecisse, laudatis etiam testibus, ac certis cum circumstantiis refertur, & à non paucis, præsertim superstitionioribus creditur, qui præsertim prudentiores & præ aliis subtiliores videri volunt, existimant, ipsas Imagines flevisse & verba fecisse, obque id Divinis adficiendas esse honoribus, Quæ de *Hermetis* porrò *Trismegisti* sententiâ ex Augustino produxit Bellarminus, ut ostendat, Simulacra à Gentilibus pro Diis fuisse habita, nullum aliud merentur responsum,

vid. Ursin.
de Antiqu.
Mosaic.
Exerc. II.
pag. 73.
& seqq.
Horn, Hi-
stor, Phil.
lib. II.
cap. 6.
pag. 86.
seqq.

quàm quod *Hermes* ille *Trismegistus*, utut à suis quondam cultoribus pro Sapientissimo & subtilissimo fuerit habitus, ab Augustino, & id quidem jure meritoque, relatus sit in numerum crassiorum, quos dixi, Icono & Idololatrarum, de quibus in testimonio proxime laudato scripsit, *quod altius fuerint demersi*, quibus in Psalmi contra Gentium Idola Explicatione oppoluit, quos sibi metipsis videri *purgatoris esse religionis* monuit, dicens, *se non Simulacrum colere, sed per effigiem corporale ejus Rei Signum intueri, quam se colere debere existimant.* Hinc Augustinus expressè hunc Hermetem refert inter eos, de quibus dicit Apollolus, *quod cognoscetes Deum non sicut Deum glorificaverint aut gratias egerint, sed evanuerint in cogitationibus suis, & obscuratum sit insipiens cor eorum, & dicentes, se sapientes esse, facti sint stulti, & immutaverint gloriam incorruptibilis DEI in similitudinem Imaginis hominis corruptibilis &c.* Addit Sanctus Doctor, ut crassitiem erroris in hoc Hermete uberius Lectori ponat ob oculos: *Nescio, quomodo obscuratiōe cordis ad ista delabitur, ut Diis, quos conficitur ab hominibus fieri, semper velit homines subdi, quasi quidquam sit infelicius homine, cui sua dominantur signa.* Et post aliqua: *Hæc vanas, deceptorias, perniciosas, sacrilegas, Hermes.* Addantur, quæ sequenti capite contra Hermetem hunc urget Pater augustus, & satis hæc confirmabuntur. Eadem penè ratio est eorum, quæ Bellarminus itidem ex Augustino de eo Gentilium errore observavit, quo homines mortuos pro Diis coluerunt, nihil omninò Evangelicis, multum verò iis Sanctorum cultoribus obficientia, qui eos in Imaginibus etiam venerari & adorare, non absque plurimo honoris soli Deo debiti detrimento consueverunt, ut alii idem faciant, pluribus modis urgentes.

Et hæcenus illa vidimus Augustini testimonia, quæ partim Bellarminus pro Imaginum cultu perperam laudavit, partim contra Imaginum cultum ab aliis adduci solita, contra mentem & sententiam augusti Doctoris pervertit, utraque suo Authori & merito debito restituta & vindicata. Restat nunc Quæstio postrema de ipso cultus genere, quo videlicet dignæ sint Imagines, de quâ Bellarminus ad consensum inter Scriptores, nimirum Papæos demonstrandum fateri coactus est, tres esse Sententias, easque inter se non parum diversas. Et primam quidem, quod imago non sit ullo modo in se colenda, sed solum coram Imagine sit colendum exemplar; id videri sensit Alexandrum Pontificem, Cardinalem Durandum, Alphontum à Castro. Secundam esse, quod idem honor debeat Imagini & Exemplari, & proindè Christi Imago sit adoranda cultu Latriæ, Beatæ Virginis Mariæ cultu hyperdulæ, Sanctorum verò aliorum cultu dulæ; ita sensit eundem Alexandrum, Thomam, Bonaventuram, Marfilium, Almaynum, Carthusianum, Capreolum, Henricum Gandaventem, Cajetanum. Tertiam versari in medio, ac esse eorum, qui ipsas dicunt Imagines in se & propriè honorari debere, sed minori quàm ipsum exemplar honore, & proindè nullam Imaginem cultu latriæ

latriæ adorandam esse; ita statuisse Peresium, Catharinum, Sanderum, & idem videri etiam tenuisse Bielem. *En Harmoniam!* Quamvis ut eam aliquâ ratione sistat Lectori, omnemque tollat inter diversas has Sententias contradictionem, tribus distinctiunculis rem omninò expeditam dare studuit Bellarminus, quinque Propositionibus Sententiam de Cultu Imaginum verè Catholicam explicans, è quarum numero dum secunda tantum Augustini facit mentionem, de eâ breviter aliquid restat dicendum, quam his exhibuit verbis: *Quantum ad loquendi modum, præsertim in concione ad populum, non est dicendum, Imagines ullas adorari debere latriâ, sed è contrario, non debere sic adorari.* Quid in hac Bellarmini Propositione dignum sit animadversione, ut prolixè indicetur, opus non est. Sufficit id tantum observasse, non adeò bonæ videri causæ indicium, de modo loquendi, præsertim in concione ad populum, plus esse sollicitum quàm de Sententiâ ipsâ veritate & sinceritate. Notarique debet insufficiens enumeratio partium, dum Bellarminus quidem non vult, ut dicatur, *Imagines ullas adorari debere latriâ, sed potius è contrario vult prohiberi, eas non debere sic adorari*, addens rationem, non carere magno hanc doctrinam & loquendi formam periculo, & qui eam defendunt, cogi adhibere subtilissimas distinctiones, quas ipsi vix intelligant, nedum populus imperitus, ac insuper hunc loquendi modum offendere aures Catholicorum, & præbere occasionem hæreticis liberius blasphemandi; dum, inquam, Bellarminus prohiberi vult populum, ne sic, id est, cultu Latriæ, Imagines adoret, omisit tamen addere modum, quo adorari debeant, an dulci, vel hyperdulci, quæ distinctionum vocabula secundæ opinionis Patronos adhibere, Bellarminus ipse significavit. In primâ quidem Propositione scribit, *Imagines Christi & sanctorum venerandos esse non solum per accidens vel improprie, sed etiam per se & proprie, ita ut ipse terminent venerationem, ut in se considerantur, & non solum, ut vicem gerunt exemplaris.* In tertiâ & quartâ pro uberiori suæ mentis expositione addit, *si de re ipsâ agatur, admitti posse, Imagines posse coli improprie & per accidens eodem genere cultûs, quo exemplar ipsum colitur, per se tamen & proprie non posse.* In quintâ & ultimâ subjungit, *Cultum, qui per se & proprie debeat Imaginibus, esse cultum quendam imperfectum, qui analogicè & reductivè pertineat ad ejus cultûs speciem, qui Exemplari debeat.* Sed per velim scire, an Bellarminus existimaverit, populum imperitum, cujus inter auditores maxima semper pars esse solet, si illi hæc de cultu Imaginum per accidens vel improprie, de cultu analogico & reductivo proponantur, magis hæc capere & intelligere, quam si de cultu Latriæ iisdem distinctionibus adhibitis informetur? Eadem certè videtur esse ratio, cuicumque cultûs generi vel speciei hæc distinctiones adplicentur, ingeniis Simpliciorum æquè ad hunc ac illum ineptis & incapacibus. Et dum doceri vult populum Bellarminus, quo Imagines modo non debeant adorari, omninò alium ostendere debuit modum, quo debeant adorari, & quidem explicatu ac intellectu faciliorem, cum præcipua hujus prohibitionis ratio juxta Bellarminum in eo consistat, existimantem & rectè quidem, populum imperitum illas non intelligere distinctiunculas, per quas cultus Latriæ à periculo scandali possit & debeat præservari. Quidquid autem sit, si verè & seriò Bellarminus cultum latriæ Imaginibus voluit detractum, ut omninò debuit, Evangelicos sibi non habet dissentientes, præsertim, quia Propositionem hanc suam, præter aliquot Conciliorum Decreta, etiam aliquibus Ecclesiæ Doctorum testimoniis, nominatim Augustini munivit & confirmavit, cujus verba à Bellarmino laudata omninò hic legi merentur, cum egregium Sententiæ Evangelicorum contra Imaginum cultum in Ecclesiâ Romanensi usitatum adferre possint commodum & momentum. Ita autem Pater augustissimus: *In primo Præcepto prohibetur coli aliqua in significatione hominum Dei similitudo, non quia non habet imaginem DEUS, sed quia nulla Ejus imago coli debet, nisi illa, quæ hoc est, quod ipse, nec ipsa pro illo, sed cum illo.* Ferdinandus quidem Velosillus, Episcopus Lucensis, Scriptor Posservino etiam laudatus, in opere, quod vocat, *Advertentiarum Theologiæ Scholasticæ in Chrysostomum, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Gregorium* cognomine *Magnum*, quod sub initium hujus Seculi prodiit Venetiis, secundam inter Sententias à Bellarmino recensitas defendens, quam & Ille adscribit præter alios *Thomæ*, contra quam in *Vindiciis Evangelico-Thomisticis* de Ejus mente in hac Controversiâ fuit monitum; *Velosillus*, inquam, ad hoc Augustini testimonium, post triplicem Imaginum considerationem, aliaque in rem suam adducta, hic prolixè non exscribenda, ne videlicet Augustinus cultui Imaginum contrarius videatur, ita respondendum censeret, quod nimirum *Sanctus Pater solum explicet prohibitionem secundæ & tertiæ negationis primi Præcepti, nempe, Non facies tibi sculptile, non adorabis illud, neque colēs, qualiter debeat*

Epist. 119.
ad Jan.
num. 11.

intelligi, & dicat, quod prohibeatur in signis hominum coli aliqua Dei similitudo, & explicet, non quia Deus Imaginem non habeat, sed quia nulla Ejus Imago coli debeat, ut Deus, ac si Nomen Divinum ipsi insit Imagini, id enim esset crimen Idololatriæ, quod hoc primo prohibeatur præcepto; & ad excludendam omnem Idololatriæ suspicionem doceat, Imagines tam Dei, quam Divorum qualiter adorari debeant, & dicat, quod Imagines simul cum prototypo venerari & adorare debeamus, in quantum forma Dei vel Sanctorum in illis existunt. Et hoc esse, quod dicat, neq. ipsam, nempe Imaginem pro illo, sed cum illo, eodem cultu adorandam esse, quo res ipsa. Sed hypothelibus suis innititur Advertentiarum Scriptor non usque adeo accuratus, secundum quas dum Augustini verba explicare conatur, magis implicat, ut quæ mens Ejus fuerit, vix indè liceat percipere, in eo præprimis egregie fallus, atque augusto Doctore peregrinam adtingens Sententiam, quod Eum docere putat, Imagines simul cum prototypo adorari debere, in quantum forma Dei vel Sanctorum in illis existant. Testatur enim alibi Sanctus Pater de Christo, ipsius Dominicæ carnis faciem innumerabilium cogitationum diversitate fingi & variare, & de Beatâ Virgine Mariâ, ignotam esse Ejus faciem, ut & Apostolo Paulo, penitus ignorari, quâ Is facie fuerit: quod certè scribere non potuisset, si illo tempore certi fuissent Christiani de Imaginibus Christi, Mariæ, Pauli, cum Eorum prototypis ex assè convenientibus, & si, ex Ejus Sententiâ, Imagines simul cum prototypis coli & adorari debuissent. In eo autem planè mentem Sancti Patris non advertit Episcopus Lucensis, quod, dum Augustinus scripsit, nullam Dei Imaginem coli debere, nisi illam, quæ hoc sit, quod ipse Deus, nec ipsam pro, sed cum illo; existimavit, intellexisse augustum Doctorem Imagines Dei sculptas vel pictas: cum tamen ipse verborum tenor non obscure testetur, eam hic describi Imaginem DEI, nimirum Patris, quæ ab Eodem juxta Apostoli ductum sensu eo dicitur Imago Patris, quo Patris Virtus, Sapientia, Verbum dicitur, Christum videlicet, quod observasse, advertentiam hanc inadvertentiæ est convicisse, atque Augustinum sibi metipso restituisse. Ob signum hanc tractationem verbis augustissimi Doctoris, Regii Pfaltis Sententiam huc quam maxime accommodam hæc paraphrasi illustrantis: *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia. Erubescant, qui Lapides adorant. Nos vivum invenimus Lapidem.*

lib. 8. de
Trin.
cap. 4.
& f.

lib. 7.
de Trin.
cap. 2.

in Pfal. 96.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM, & seqq.

DE

Adoratione Crucis.

EXhibet hanc Controversiam Bellarminus quasi adpendicem ad præcedentes duas de Reliquiis & Imaginibus Sanctorum, earumque cultu & veneratione, atque eam ita tractat, ut hinc indè non semel Augustinum pro more ad suas trahere partes conetur, quem antehac *sandæus* etiam Historiæ *Staurophilorum* vel potius *Staurolatrarum*, ne quid durius dicam, tanquam præ multis insignem Crucis Dominicæ cultorem inseruit & commendavit. Quales Evangelicorum partim de ipsâ Cruce lignea, in quâ metrisimus de universo genere humano Salvator Christus inter duos latrones pependit medius, partim de efficacità & virtute Satisfactionis vel Passionis in Crucis ligno ad finem perductæ sit Sententia, ne inter hostes Crucis juratos ab Apostolo descriptos jure possint meredque reventeri, in Solis mensâ, nisi omnino fallor, scriptum, ac orbi verè Catholico non ita obscure est expositum. Quod autem illis Ligni particulis, quæ ut plurimum non sine multâ suppositionis suspitione ad cultum & venerationem indebitam proponuntur, Imaginibus item Crucis Dominicæ, sive ligneis, sive lapideis, sive aureis etiam vel argenteis, vel de quâcunque materiâ fabricatis, eum non exhibeamus honorem, qui ab aliis exhibetur, neque etiam Signo Crucis manufactæ eam adscribamus virtutem & efficaciam, eos itidem fructus & effectus, quos nominatim Bellarminus adscribit, quod nimirum *terreat & fuget Demones, pellat morbos & alia quævis mala, sanctificet quoque ea, quibus imprimitur*; ob id pro hostibus Crucis non sumus habendi, quia de his nullum ex auctoritate Biblicâ documentum, nullum ex Antiquitate Orthodoxa, in specie Scriptis Augustini, testimonium laudari potest, quo duci nos ad hunc Crucis cultum videmus, nisi velimus seduci, idque Crucis ligno, Imagini, Signo adscribere, quod propriè & in solidum Crucifixo adscribi par est. Ante omnia autem hic advertendum venit, quod, dum citatus ad finem præcedentis

vid.
Part. 1.
lib. 7.
num. 12.
pag. 117.

Con-

Controversiæ Scriptor *Advertentiarum* ex Augustini mente, quamvis non ritè percepta & expressa, docuit, *Imagines simul cum prototypo adorari debere, in quantum forma Dei vel Sanctorum in illis existunt*, id quod extra dubium de Imagine Crucis etiam voluit intellectum; de ipsâ Crucis Dominicæ figurâ Patres antiquos non idem sensisse, eamque aliter quoad partem ejus in specie superiorem descripsisse Hieronymum, aliter verò Augustinum, ipse Bellarminus agnoscere fuerit coactus, ut Augustini Sententiam quasi probabiliorem amplectens, neque tamen Hieronymi, tanquam parumper differentem, omninò rejiciens, sed & eam simul veram esse existimans. Ego meam hanc non facio controversiam, quam post *Lipsium*, (qui magis de externâ Crucis Dominicæ formâ, quàm interna ipsius de Cruce Evangelii virtute fuit sollicitus,) non pauci hoc Seculo ex numero Literatorum ultrò citròque discussurunt, ex Evangelicis *Dilberus*, ex reformatis *Salmasius*, ex Papæis Apostata *Nihusius*; cùm ad causæ momentum, quantum ad Evangelicos pertinet, nihil inter omninò sit, quâ fuerit forma vel figura lignum Crucis, in quo Christus pendit, Papæis è contrario de Imagine Crucis colenda & adoranda sollicitis, de cujus forma tamen & figura non usque adeò certi sunt & indubii, quod annon ipsi cultui aliquod create possit præjudicium, ipsumque facere non unâ ex parte suspectum, videant, qui in hisce talibus ante alios volunt videri & prudentiores & subtiliores. Et quia Bellarmino probabilior Augustini Sententia videtur, lubet eam sistere Lectori ex duobus locis Bellarmino præteritis, in quibus allegoricè simul Crucis Dominicæ figuram exposuit. In priori explicans Oraculum de quatuor dimensionibus Theologicis, *latitudine, longitudine, altitudine & profunditate supereminentis Divini amoris*, Apostolicum, ita scribit: *Ego hæc Apostoli Pauli verba sic intelligere soleo, in latitudine bona Charitatis opera, in longitudine perseverantiam in bono usque in finem, in altitudine spem celestium præmiorum, in profundo judicia Dei inscrutabilia, undè ista in homines Gratia venit; & hunc intellectum coaptare etiam Sacramento Crucis, ut in latitudine transversum accipiat lignum, quo extenduntur manus propter operum significationem; in longitudine ab ipsiusque in terram, ubi totum corpus crucifixum stare videtur, quod significat persistere, hoc est, longanimitè permanere; in altitudine ab ipso transverso ligno sursum versus, quod ad caput eminet, propter expectationem superiorum, ne illa bona opera, atque in eis perseverantia propter Beneficia DEI terrena atque temporalia credantur faciendâ, sed potius propter illud, quod desuper sempiternum sperat Eides, qua per Dilectionem operatur; in profundo autem pars illa ligni, que in abdito terre defixa latet, sed inde consurgit omne illud, quod eminet, sicut ex occultâ Dei voluntate vocatur homo ad tantâ Gratia participationem, alius sic, alius autem sic.* In posteriori idem ex occasione tractans Oraculum eadem ferè repetit verbis sequentibus: *Fortassis crucem Domini significat Apostolus. Erat enim latitudo, in quâ porrectæ sunt manus; longitudo à terrâ surgens, in quâ erat corpus infixum; altitudo, ab illo invexo ligno sursum, quod eminet; Profundum, ubi fixa erat crux, & ibi omnis spes vitæ nostræ. Latitudo enim est in bonis operibus, longitudo in perseverando usque in finem; altitudo propter sursum cor, ut omnia sint bona opera nostra, in quibus perseveramus usque in finem, habentes latitudinem, quâ benè operamur, & longitudinem, quâ perseveramus usque in finem, non forsitan neque) faciamus aliquid, nisi spe celestium præmiorum. Ipsa est enim altitudo, non hic querere mercedem, sed sursum, ne dicat ur nobis, Amen, dico vobis, præceperunt mercedem suam. Profundum autem quod dixi, ubi erat fixa pars Crucis, & non videbatur, inde resurgebant, que non videbantur.* Hæc Augustini loca non adduxissem; utpotè nullam moventia in se controversiam, nisi Bellarminum similibus pro cultu & adoratione Crucis militare, tanquam invidtis rationibus & argumentis observassem; ut nimirum Lectori Veritatis orthodoxæ studiose in antecessum constaret, an ex allegoricis hisce Expositionibus pro Stavro-latriâ vel duliâ firmiter possit aut debeat concludi.

Post primum ergò argumentum, quod ratione ex Scripturis desumptâ munire studuit Bellarminus, ut aliquem Cruci Dominicæ, in quacuncq; etiâ forma, Imagine & signo, obtineret cultû, secundum esse voluit à Mysteriis in ipsa Cruce significatis desumptum, Augustino in primis eam in rem adducto, paucisq; ex Eo verbis pro consensu citatis, quæ ad Oraculum Pauli proximè laudatum pleniore contextu hæc sunt: *In hoc Mysterio figura Crucis ostenditur. Qui enim, quia voluit, mortuus est, etiam quomodo voluit, mortuus est. Non frustra igitur tale mortis genus elegit, nisi in eo quoque latitudinis hujus, & longitudinis, & altitudinis, & profunditatis Magister existeret.*

Kk 4

Nam

Ephes. 3.
Epist. 112.
ad Paul.
cap. 13.

in Pf. 103.

Epist. 123.
ad Honor.
cap. 26.

Nam latitudo est in eo ligno, quod transversum desuper figitur. Hoc ad bona pertinet opera, quia manus ibi extenduntur. Longitudo in eo, quod ab ipso Ligno usque ad terram conspicuum est, ibi enim quodammodo statur, id est, persistitur & perseveratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in eâ ligni parte, quæ ab illo, quod transversum figitur, sursum versus reliquitur, hoc est, ad caput Crucifixi, quia bene sperantium superna est expectatio. Iam verò illud ex ligno, quod non adparet, quod fixum occultatur, undè totum illud exurgit, profunditatem significat gratuita Gratiæ, in quo multorum Ingenia coneruntur id vestigare conantia. In Epistolâ antecedente, ad quam itidem pro Crucis Dominicæ, ob Mysteria per eam significata, cultu provocavit Bellarminus, eadem ferè habet Augustinus, scribens: *Hilaritatem*, in laboribus nimirum vel operibus bonis, significat Crucis Latitudo in ligno transverso, ubi manus figuntur; per manus enim opera intelligimus, per latitudinem operantis hilaritatem, quia tristitia facit angustias. Per altitudinem verò, cui caput adjungitur, expectationem Retributionis à sublimi Iustitiâ Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua; iis quidem, qui secundum tolerantiam &c. Itaque longitudo etiam, quâ totum corpus extenditur ipsam significat tolerantiam, undè longanimes dicuntur, qui tolerant. Profundum autem, quod terra infixum est, secretum Sacramenti præfiguratur. Hæc omnia diversis quatuor locis Doctor augustissimus, quatuor Dominicæ crucis latera, quatuorque Divini Amoris super eminentissimi dimensiones ab Apostolo, cœlesti Geometrâ descriptas & Lectori Mysteriorum non nimis curioso scrutatori commendatas, per Allegoriam non ad eò impertinentem sibi visam explicans & illustrans, nullâ tamen ne minimâ quidem mentione tactâ, quasi ob latens hoc suâ opinione in Crucis Dominicæ figurâ, ad quam adluisse Apostolum putavit, Mysterium, ipsa Crucis figura, Imago, signum coli vel adorari, eidemque vis tanta adscribi debeat, qualem ei Bellarminus adscribere jam vidimus. Illud certè Patri Sanctissimo nunquam venit in mentem, etsi suum non immeritò nomen habeat inter veros Crucis Dominicæ cultores, quibus Evangelici etiam accenseri cupiunt, modò ne quid ab eis exigatur, quod ipsius Crucifixi honorem minuere possit videri, hunc præ illâ magis æstimantes. Et certè, si omne illud colendum & adorandum est, quod per allegoriam, non indice Dei digito, sed humano ostensam aliquid videtur significare Mysterium, multa ad cultum & adorationem essent adsumenda, nil minus quàm cultum & adorationem merita, atque sic objecta cultûs in infinitum & sine numero forent multiplicanda, nullâ non re, etiam quandoque vilissimâ, aliquod in se Mysterium continente, si Hieroglyphicis antiquorum & Symbolicis explicationibus, quæ etiam Ecclesiæ Doctoribus, nominatim Clementi Alexandrino & Epiphano, veratissimis in Seculari Literatura Patribus, & ad quas ipse Bellarminus in hoc eodem argumento Lectorem manu quasi duxit, standum sit, quâ tamen ratione non nisi damnata Gentilium Idololatria reintroduceretur, nullâ ferè, contemptissima etiam creaturâ à cultu adorationis exclusâ, & cui non Divinos adtribuerint honores, ut ex Idolographis ad horrorem usque notum est. Sit autem ita, lateant hæc Mysteria secundum Augustini Sententiam sub ipsâ Crucis forma exteriori, concedamus etiam, elegisse Christum hoc Passionis suæ & Mortis instrumentum eâ de causa, ut hæc Mysteria secundum Apostoli cœlitûs illuminati Geographiam per ipsam hanc formam, & quadrupartitam dimensionem nobis ob oculos ponerentur, & ad devotam meditationem commendarentur, quæ tamen omnia manifestioribus indigent à Biblica manu ductione documentis; sit ita, inquam, sintque hæc omnia extra dubium, multis tamen adhuc opus erit demonstrationibus, ut liquidò probetur, ac extra omnem statuatur controversiam & dubitationem, ipsam Crucis formam & Imaginem, eamque ipsam adhuc juxta superius dicta non omni modò certam & prototypo per omnia similem, propter hæc Mysteria & Symbolicam significationem coli & adorari, eidemque virtutem & efficaciam singularem adscribi debere, id quod tamen Bellarminus exinde sequi audacter pronuntiavit, de vi consequentiæ parùm sollicitus.

lib. 22.
cap. 8.

Idem ferè responsum debetur argumento Bellarmini quarto, quod pro cultu & adoratione Crucis in medium produxit, desumptum à testimoniis Veterum, qui passim referant, quanto tenerentur fideles desiderio habendi aut certè videndi veræ Crucis particulas, id quod ad magnum Crucis honorem pertinere neminem putat ignorare. Quia enim inter alios testes Augustinum quoque refert, videndum, quo jure, quæve injuria? Provocat autem ad illum ex opere de Civitate Dei locum, in quo Sanctum Patrem scribere dicit: *Ad terram sanctam ex monte Calvaria adlatam in Africam Miracula* fi. 71

fieri solita, & se cum alio quodam Episcopo eam infodisse, & Orationis locum super eam constituisse. Addit Bellarminus: Quo honore Augustinus prosequeretur Crucem, quando sic honoravit terram, ubi fuerat Crux? Possem hic iteratò urgere, quod & supra non semel factum, eo in loco testimonium hoc legi, de quo Ludovicus Vivès testatur esse indubium, multa esse addita, velut declarandi gratiâ, ab iis, qui omnia magnorum Authorum scripta spurcis manibus suis contaminabant; quæ verba dum neque citatus paulò ante Advertentiarum in Patrum Scriptis Author, inter cavenda, neque Index Hispanicus, Antonii à Sotomajor jussu & studiis recognitus, inter expurganda in & ex Ludovici Vivès in hoc Augustini opus de Civitate Dei Commentariis numerarunt, eomet ipso veritati præbuerunt testimonium, videlicet, non usque ad eò esse indubitata, quæ ibidem copiâ satis magnâ, & numerò aliàs minus usitatò, ac prolixitate in toto hoc opere omninò insolitâ, non absque manus peregrinæ probabili suspitione & suppositione leguntur. Possem & illud addere, quod narrationis Bellarminianæ seriem non parum facit suspectam, videlicet, Augustinum, quod Bellarminus Ei adscribit, id non memorare, quasi à se, sed tanquam ab alio factum. Res ibi sequentem in modum habet: *Vir irribunitus Hispanus, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Cubedi adpellatum, ubi cum adfectione seravorum & animalium suorum, domum suam Spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogavit nostros me absente Presbyteros, ut aliquis eorum illò pergeret, cujus cederent orationibus. Perrexit unus, obtulit ibi Sacrificium corporis Christi, orans, quantum potuit, ut cessaret illa vexatio. Deo protinus miserante cessavit. Acceperat autem ab amico suo terram sanctam de Hierosolymis adlatam, ubi sepultus Christus tertio die resurrexit, eamque suspenderat in suo Cubiculo, ne quid mali ipse etiam pateretur. At ubi domus ejus ab illâ infestatione est purgata, quid de illâ fieret terra, cogitabat; quam diutius in suo cubiculo reverentie causâ habere volebat. Fortè accidit, ut Ego & Collega tunc meus, Episcopus Synicensis Ecclesiæ, Maximinus in proximo essemus. Ut veniremus, rogavit; & venimus. Cumque nobis omnia retulisset, etiam hoc petiit, ut foderetur alicubi, atque ibi locus fieret orationum, ubi etiam possent Christiani ad celebranda, quæ Dei sunt, congregari. Non restitimus, factum est. Sunt non omninò nulla, quæ in collatione hujus testimonii, etiam si indubitato esset Augustini, cum citatione Bellarminianâ merentur animadversionem. Aliis omnibus prætermisissis, illud antè omnia, quod dixi, venit notandum. Bellarminum Augustino adscribere, quod soli non resistentiæ Ejus hic adscribitur. Cadit hinc illatio Bellarminiana, quæ ad majus concludit à minori, putans, ipsam Crucem Dominicam in multò majori honore habitum iri ab Augustino, qui terræ particulam tanti æstimasset ex illâ regione adlatam. Largiamur verò ex abundantia, sinamus verum esse, quod hic memoratur, admittamus etiam, ex merâ tamen & gratuita liberalitate, id quod Bellarminus quasi ab ipso factum Augustino narrat, ad minimum, consensu suo adprobaverit terræ Hierosolymis adlatæ infestationem, & super eâ Oratorii alicujus constitutionem. Quid inde? Anne sequitur, Sanctum Patrem ipsam hanc terræ particulam adorasse, aut ejus adorationem in aliis adprobasse? Minimè id quidem, & ne per prolixissimam consequentiarum mutuo se amplectentium catenam, nisi à baculo ad angulum, id est, absurdissimè quis argumentari velit. Non adeò impertinenter fortè huc refertur, quod Sacri Regum in populo Dei Annales de Naeman, Syriæ Regis Ministrorum primario, à Leprâ per Jordanis aquas ex consilio Prophetæ Elisæi miraculosè liberato, & hinc ad salvificam Dei cognitionem perducto memorant, Eum in discessu à Prophetâ licentiam impetrasse, aliquam terræ partem ex regno Israel secum in Syriam devehendi, ob causam, quam præter alios Interpretes Sanctius verbis sequentibus explicavit: *Sicut, qui curati fuerunt à Christo, & à corporali morbo liberati, spiritualera quoque acceperunt salutem; sic etiam leprosus iste sic est ab illo inveterato morbo liberatus, ut sanato corpore acceperit & animæ salutem. Quare statuit, non jam sibi amplius cum religione patriâ Syrorumq. Diis esse futurum commune; novas dicebat Aras sibi esse excitandas, & alias longè immolandas esse victimas. Atq. adeò, cum impium putaret ac sordidum Syria pulverem, quem toties calcavisset pes Idololatriæ, & in quo immania Idolorum monstra jam pridem fuerant dominata, oravit ab Elisæo, sibi ut liceret ex terrâ Israelitide, quam putabat sacram, & electam à DEO quondam audierat, tantum in Syriam exportare secum, quantum duorum burdonum justum esset pondus, ut sibi videretur esse non in execrando Syrorum solo, aut in eo sacrificare, sed in religioso & sacro electi à Deo populi. Si Bellarmino de hoc Naeman postulato, quod ab Elisæo Prophetâ obtinuit, dicenda fuisset Sententia, sine omni dubio statuisset,**

Eum

II. Reg. 7.

Eum hanc terram, quam è regno Israel secum sumsit, imò non hanc solùm, sed & ipsas Jordanis aquas, per quas à leprâ fuit liberatus, adorasse, ac utrique Elemento Divinos exhibuisse honores, quorum tamen neutrum Textus habet, neque *Sanctius* etiam, Interpretum inter suos perspicacissimus, vidit vel agnovit, quidquid *Serario* & aliis videatur, qui non ineptum indè argumentum pro Crucis Dominicæ & reliquiarum de Sanctis cultu superstitioso & indebito deduci posse existimat, quos suis relinquimus thesauris à se quam-maximè æstimatis, Evangelicæ promissioni de vi & efficaciâ Crucis non lignæ firmiter & constanti fiduciâ inhærentes.

Sed jam plus ultra cum Bellarmino nobis est eundem, nimirum ab ipsâ Cruce Dominicâ, de cujus Inventione & veritate non exiguâ sunt dubitandi causæ, ad Imaginem Crucis ejusque cultum & venerationem, quam iterum non unius generis & speciei argumentis probatam dare studuit, & quidem in primam collocans aciem illud *Filii hominis signum*, quod in secundo ad Judicium adventu adpariturum ipse futurus Judex *Matth. 24* Christus prænuntiavit, quod *omnes ad unum* Veteres Ecclesiæ Doctores, adeoque & Augustinum, *exponere de Cruce*, aucter iterum pronuntiat Bellarminus, & de universo Patrum choro plus justo liberalis, & circa Augustini auctoritatem non omnino indubius, ad eum Sermonem provocans, qui & inter *Chrysostomi* Homilias exstat, & quem Augustini factum esse, non imprudenter adeò dubitatur; quamvis si & hic de neutro dubitarem, nulla iterum exindè pro Crucis adoratione adpareat ratio concludendi, nisi impertinentissima & quam-maximè inconsequens, præterquam quod ipso teste Bellarmino nondum omnino certum videtur, an ipsa Crux lignea, in quâ Christus Salvator Mundi pependit, & cujus tot in universo, quâ patet, orbe Papæ particulas, ad centum fortè cruces, ne quid amplius dicam, suffecturas, superstitiosi Stavolatæ ad cultum & quasi venum exponere solent, quæstum de Cruce per fraudem non adeò piam facientes; an verò saltem ejus imago in ære vel nubibus sit adparitura, pro cuius cultu Bellarminus hic arma cogit, quæ porò breviter, quantum Augustini auctoritas requirit, sunt examinanda. Et quidem ad *tertium* pro cultu hoc demonstrando argumentum, quod ab usu & testimoniis Veterum est delutum, duplici ex Augustini *Serm. 18. de Verb. Dom.* scriptis utitur testimonio. Priori, quo testatus est Pater Sanctus, *Principes terrarum in Christum credentes prohibuisse aliquem nocentium crucifigi*, id quod Bellarminus ex Sozomeni auctoritate in primis Constantino verè Magno adtribuit, eumque in finem monet factum, *ut Crux non amplius horrore, sed amori & venerationi omnibus esset.* Sed, quæso, quæ iterum est consequentia? Constantinus cæterique Imperatores Christiani publico caverunt Decreto, ne deinceps Cruci adfigerentur facinorosi, idque in honorem Crucis Dominicæ; ergò ipsa Crux & Imago ejus adorari debet. Concurrunt, quotquot estis Logici Papistæ, etiam Mexicani, regulas consequentiarum & conclusionum Dialecticarum ritè docti, & an Bellarminus, bella, arma, minas contra quosvis sui temporis hæreticos maximo, quo potuit, impetu & studio movens, tractans, jaciens, nihilque omnino intentatum relinquens, fidei in Logicorum Scholis Doctore & Magistro sit usus, anque necessarius ad refellendas hæreses instrumentis adcesserit instructus, pro eâ, quâ polletis Ingenii dexteritate, in gratiam Veritatis judicate, & si potestis, vestrum in hoc Stadio discipulum juvate. Sed hac ope etiam indigebit Bellarminus, si & alterum Augustini testimonium ad debitum vocabimus examen.

Tract. 36. in Joh.

Ut enim Crucis Dominicæ Imaginem singulari cultu venerandam probet, inter alia Patrum testimonia hæc etiam Augustini verba laudat: *Quantum honorem tribuit supplicio suo, quid servat fidelibus suis?* Videtur Bellarminus iterum à minori ad majus voluisse ex his verbis pro cultu & adoratione Crucis concludere; cum tamen, si invertatur argumentum, æque majori ad minus fiat conclusio, contra Crucis adorationem valere possit. Si enim Christus Dei Filius suos fideles servos adorari multo minus eum ligno crucis ejusve Imagini exhibendum esse. Ita enim omnino oportet argumentari, si ad methodum disputandi Bellarminianæ ex his Augustini verbis aliquid concludendum est; ac frustra conatus est Bellarminus ex eis adorationè crucis elicere, quam potius exindè licet annihilare. Pari inconsequentia laborat, quæ pro crucis signo, sicut ex aliis Auctoribus, ita ex Augustino etiam depromsit Bellarminus. Quæ enim iterum consequentia? Sanguis Agni Pathealis in postibus domorum significabat, Augustino teste, signum crucis in frontibus Christianorù; ergò crux vel lignum crucis adorari debet? Quæ itè est illatio, quæve ratio conclusionis? Scripsit Augustin. *Signum Crucis nisi adhibeatur* sive

de Catech. rudib. cap. 20.

sive frontibus credentium, sive Aqua, quæ regenerantur; sive oleo, quo chrismate inunguntur; sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Ergo secundum Augustini sententiam Crux vel Imago Crucis adoranda est? Non quidem nesciunt nec diffidentur Evangelici, fuisse prioribus Ecclesiæ Seculis propter honorem Crucis Dominicæ debitum Crucis Signum ejusque in aere formationem ad quasvis actiones profanas & facras in usu & consuetudine celeberrimâ. Luculentum ejus rei testimonium præbet Ter Tullio eloquentior & eruditior *Tertullianus*, post alias Christianorum suo tempore ceremonias & ritus hanc quoque Crucis signationem describens: *Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos Conversatio exercet, frontem Crucis signaculo terimus.* Et fuit hoc Signum Crucis distinctivum, quo tanquam exteriori etiam ritu Christiani à Gentilibus, tanquam Crucis Dominicæ hostibus & gravissimis persecutoribus distinguebantur, ut hoc etiam signo cognosci potuerint. Sed & illud simul certum est & indubium, fuisse hanc Crucis formationem apud antiquos Christianorum ex Instituto non Divino, sed humano. Hinc idem *Tertullianus* in proximè sequentibus: *Harum & aliarum hujusmodi Disciplinarum si legem ex postules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætedetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obfirmatrix.* Ita enim hæc legenda esse, *Rhenanus* post primam in posteriore operum *Tertulliani* Editione & auctiore & emendatiore agnoscit. Non verò dicam, id quod idem *Tertullianus* alibi memorat, idololatricam inter gentiles Imitationem, quoad hanc Crucis formationem, dum *initiatos Mythræ in frontibus signatos* dicit, quam signationem in Crucis figurâ factam fuisse, *Filescus* ex alio ejusdem *Tertulliani* loco probare conatur; cum idem Pater eloquentissimus testetur, *Diaboli partes esse Veritatem intervertendi, ut potè qui ipsas quoque res Sacramentorum Divinorum in Idolorum mysteriis emuletur.* Id autem noto, etiam si crucis Signum & signatio suam habere possit inter Christianos fideles usum, videlicet historicum & piè memorativum, sicut olim serpens æneus in Eremo à Mose erectus Israelitis eorumque posteris fuit & esse debuit singulare Gravitatis pro insigni Beneficio monumentum, totius humani generis redemptionem per Serpentina capitis contritorem Messiam typicè præfigurans; quia tamen huic Crucis Signo & formationi major debito honos & virtus justo amplior, per intolerabilem abulum & non sine reatu intervenientis Idololatriæ à Papæis hodie adscribitur, ægrius ferri non debet, si, quemadmodum supra æneum Serpentem laudabili Instituto vidimus abolutum & abrogatum, Evangelici ex libertate Christianâ, Crucis Dominicæ merito partâ, ad hunc signationis ritum, ut potè adiphorum, & in sacris Literis nullibi mandatam, nullo inluper Apostolorum exemplo commendatum, cogi se & per vim injustam adigi non patiuntur, de cætero ipsius Dominicæ Crucis & Passionis estimatores, quantum hujus Vitæ imperfectio permittit, ex debito gratissimi, quin & Christi Antecessoris sui in Vitâ & Scholâ Crucis Sectatores & imitatores studiosissimi, verè *Staurophili*.

Nunc duo adhuc restant testimonia Augustini, quibus in resolutione objectionum contra Stavrolatriam, ad demonstrandam Signi Crucis vim & efficaciam utitur Bellarminus. Prius ita habet: *Mirum non est, quod hæc signa valent, cum à bonis adhibentur Christianis, quando etiam, cum usurpantur ab extraneis, qui omnino nomen suum ad istam non dederunt militiam, tamen propter honorem Imperatoris excellentissimi valent. Cum autem non cedunt his Signis hujusmodi potestates, Deus ipse modis occultis prohibet, cum id justum & utile judicat; nam nullo modo ulli Spiritus audent hæc signa contemnere, contremiscunt hæc, ubicunque illa prospexerint.* Quid de hoc augusti Doctoris testimonio sit statuendum, integer docebit contextus. Agit in eâ Quæstione Sanctus Pater de miraculis, quæ Moses in Ægypto coram Pharaone fecerat, & quorum aliqua Magi fuerant imitati. Ut hujus rei causam indicet, inter alia hæc etiam observat: *Cum talia Magi faciunt, qualia nonnunquam Sancti, talia quidem visibiliter esse adparent, sed & diverso sine & diverso jure sunt. Illi enim faciunt, suam querentes Gloriam, illi autem Dei gloriam; & illi faciunt per quædam potestates concessâ in ordine suo, quasi privata commercia vel Beneficia; isti autem publicâ administratione, jussu Ejus, cui cuncta creatura est subjecta. Aliter enim cogitur possessor equum dare militi, aliter eum tradit emtori, vel cuilibet donat aut commodat. Et quemadmodum plerique milites mali, quos Imperialis disciplina condemnat, Signi Imperatoris sui nonnullos possessores territant, & ab eis aliquid, quod publicè non*

Tract. 118
in Joh.de Coronâ
Milit.
mox à
princ.conf. Rit-
rers. S.
Lect. lib.
V. cap. 14de Præfer.
hæret.
paulo an-
te fin.Select.
lib. II.
Tract. 4.
§. 15.lib. 83.
Quæst.
num. 79.

jube-

jubetur, extorquent; Ita nunquam mali Christiani, vel Schismatici vel heretici per nomen Christi, aut verba, aut Sacramenta Christiana, exegunt aliquid à potestatibus, quibus honori Christi cedere indictum est. Cum autem malis hominibus cedunt voluntate, ad seducendos homines cedunt, quorum errore latantur. Quapropter aliter Magi faciunt miracula, aliter boni Christiani, aliter mali. Magi per contractus privatos, boni Christiani per publicam Iustitiam, mali per signa publica Iustitia. Nec mirum est, quod hæc signa valent, cum ab eis adhibentur, id est, malis, de quibus ultimo dixit Augustinus, cum Bellarminus mentem augusti Doctoris aperte pervertens de bonis velit intellectum, contra verborum seriem & ipsam eorum structuram, nemini non Grammatices studio obviam & manifestam; quando etiam, cum usurpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Interferuntur hic aliqua ad argumenti illustrationem pertinentia, quæ tamen Bellarminus, ut in turbido felicius piscaretur, singulari studio omisit: Ex quibus fuit ille, de quo discipuli Domini nuntiaverunt, quod in nomine Ejus egeret demonia, quamvis cum eis Eum non sequeretur. Sequuntur jam, quæ Bellarminus adtexuit prioribus; Cum autem non cedunt his Signis hujusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cum id justum atque utile judicat; nam nullo modo ulli Spiritus audent hæc signa contemnerent contremiscunt enim, ubicunque illa prospexerint. Accedunt adhuc aliqua, quæ porro rem hanc uberius declarant: Sed nescientibus hominibus aliud jubetur Divinitus vel ad confundendos malos, cum eos oportet confundi sicut de Scève filiis in actibus Apostolorum legimus, quibus ait immundus Spiritus: Jesum scio & Paulum novi, vos autem qui estis: vel ad admonendos bonos, ut proficiant in Fide, atque ista non jactanter, sed utiliter possint, vel ad discernenda Ecclesiæ membrorum dona, sicut Apostolus ait: Numquid omnes habent virtutes, numquid omnes habent dona curationum? Nullibi in his Augustini verbis, neque etiam in antecedentibus & consequentibus, expressa signi Crucis, sed tantum in genere signorum, per quæ suo adhuc tempore homines ab obsessione Sathanicâ liberatos fuisse monuit Augustinus, facta est mentio, nec quasi alicujus doni in Ecclesiâ perpetui & ordinarii, adque omnes in universum Christianos fideles pertinentis, sed quod Paulus inter extraordinaria retulit, quæ hodiernum in Ecclesiâ vigere, nescio, an quis prudenter affirmare possit. Et tamen Bellarminus audacter huic testimonio instar Lemmatis prefixit, dicere in eo Sanctum Patrem, *indictum à Deo demonibus, ut cedant Cruci, tanquam summi Regis scepro, quomodo populi militibus cedunt, cum ab istis profertur signum Imperatoris.* Probatam videlicet voluit hæc ratione vim & virtutem signi Crucis Dæmonum terrificam, quem effectum tribus de causis eam habere statuit, nimirum, *& ex adprehensione Dæmonis, & ex devotione hominis, & ex institutione DEI sive ex opere operato.* Judicet Lector, an pertinenter ad hæc Augustinus fuerit laudatus testis?

Posterius Sancti Patris testimonium ideo fuit à Bellarmino productum, ut demonstraretur, id quod precibus explicitè petimus, idem peti implicitè per signum Crucis. Addit Bellarminus, nec posse nec debere negari, quin etiam aliqua Sanctitas accedat rebus, cum Cruce signantur; non quidem talis Sanctitas, quæ sit aliqua qualitas Physica, sed sanctitas in relatione consistens, qualis est clavorum, vestium, aliarumque rerum, quæ Christum aut sanctos tetigerunt, & qualis est eorum, qui tangunt reliquias Sanctorum. Subjungit porro hanc consequentiam: *Si contactus reliquiarum sanctificat, cur non etiam contactus vexilli salutaris?* Certè Augustinus id adserit, scribens: *Catechumenos secundum quendam modum suum, per signum Christi & Orationem manus impositionis puro sanctificari; & quod accipiunt, quamvis non sit corpus Christi, sanctum est tamen.* Si Bellarminum hic quoque mentem Sancti Patris non percepisse dicam, non præter rem erit aut meritum. Infrà iteratò sub examen occurret hoc testimonium. Nunc id solum noto contra Bellarminum, non agere hic Augustinum de signo Crucis lotitario, ejusque vi & efficacia, sed de signo Sacramentali, precibus juncto, & eo quidem in latiori significato, quod nimirum Catechumeni à Baptismi & Eucharistiæ Sacramento eorundemque participatione remoti in eorum vicem acceperunt. Et hæc de testimonio Augustini, quæ Bellarminus ad demonstrandam Crucis Dominicæ adorationem, vimque ejus & virtutem ostendendam produxit: Miror autem, Eum, dum inter figuras Crucis Dominicæ typicas in Vet. Test. exhibitas Virgam Moïsis quoque retulit, Augustini de typica hæc comparatione testimonium omisisse, quod in gratiam Lectoris huc exscribendum duxi: *Virga Moïsis myste-*

lib II. de
peccat.
merit. &
remiss.
cap. 26.

Serm. 6.
de Temp.

mysterium Crucis præferbat. Sicut enim per virgam Ægyptus decem plagis percutitur, Serm. 86. de Temp. ita & per Crucem totus mundus humiliatur & vincitur. Et sicut Pharaon & populus ejus per Virgæ Sacramentum adfligitur, ut ad serviendum DEO dimittat populum Ebraeorum; ita & Diabolus & Angeli ejus per mysterium Crucis fatigantur & premuntur, ut à DEI servitio revocare non possint populum Christianum. Et post aliqua: Quod autem Virga in terram projecta in serpentem versa est, quid significet, videamus. Serpens pro sapientiâ reputatur, sicut Dominus in Evangelio inquit, Estote prudentes, sicut serpentes. Virgam diximus figurasse Crucem. Crux ergo, quæ infidelibus stultitia esse creditur, sicut Apostolus dicit, Gentilibus stultitia; posteaquam missa est in terram, id est, ad Passionem Domini præparata, in serpentem est versa, hoc est, in sapientiam, & in tantam Sapientiam, quæ omnem mundi istius sapientiam devoraret, denique omnes serpentes, quos Magi suis incantationibus fecerant, deglutivit. Per Virgam ergo Ægyptus flagellatur, & per Crucem mundus vincitur, & diabolus superatur. Hæc Ille Doctor augustissimus, quæ tamen non de Cruce ligneâ, aut ejus Imagine vel signo, sed de Evangelicâ prædicatione Crucis & Passionis Dominicæ, ejusque vi & virtute intelligenda esse, Lector attentus & à præjudiciis liber facile perspicit. Et hætenus Evangelici cum Augustino sunt Stavrophili, nullo autem modo cum Papæis Stavrolatræ, qui sicut non immeritò detestantur insolentem Vasquezii, subtilissimi aliàs communi suorum judicio, hic verò crassissimi Disputatoris audaciam, statuentis & defendentis, res omnes etiam inanimas & irracionales ritè adorari posse, in Vindiciis etiam Anti-Thomisticis D. Dorscheo duce castigatam; ita multò minus suo adprobare calculo possunt Lugonis inauditam hætenus novitatem, quæ scribere & fictis quibusdam è cerebro malè sano ratiunculis demonstrare satagit, Crucem mali Latronis, qui cum Christo fuit crucifixus, si nunc extaret, posse coli & adorari, sicut omnes aliæ Cruces, secluso etiam scandalo, si fortè aliquod esset apud ignaros & simplices; hanc in primis ob rationem, quia Crux illa non minus representaret Christi crucem, quàm aliæ, indecentia autem, quæ ex contactu Latronis habuit, non videatur talis & tanta, ut hunc venerationis titulum absorbeat. Ad quæ nunc nihil addo, nisi quod non ita pridem Launojus, Sorbonista, si quis alius, mentis apertissimæ, contra adsertiones quasdam è Theologia recentiori Scholasticorum defunctas, ex Augustino observandum monuit: Philosophi liberis loquuntur verbis, nec in rebus ad intelligendum difficilissimam offensionem aurium religiosarum pertimescunt; nobis autem (Theologis Christianis) ad certam loqui fas est regulam, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significuntur, impiam gignat opinionem. de Incarn. Domin. in Adpend. p. 527. & seqq. Tom. V. Epist. 4. pag. 11.

LIBRI TERTII

DE

ECCLESIA TRIUMPHANTE,

CAPVT QVARTVM & seqq.

DE

Templis Sanctorum.

PRætermisiss hic omnibus, quæ Bellarminus prolixissimè contra varios Templo- rum hostes adduxit; illo etiam mendacio non prolixè refutato, quo Bellarminus contra omnem veritatis speciem impudenter mentiri non erubuit, Lutheranos reprehendere Tempia ad orandum destinata, & quod certo consecrentur ritu, magnisque Summibus ornentur, de quo etiam in citatis modo Vindiciis Evangelico-Thomisticis breviter actum; id ante omnia hic in controversiam & quæstionem venit, An Tempia ad propriè sacrificandum & in honorem Sanctorum sint exstruenda? De priori infra agetur, ubi Missæ Sacrificium sub examen vocabitur. Contra posterius ipse Bellarminus sequentia ex Augustino protulit testimonia. Primum hoc est: Si Ariani apertissimè legerent in sanctis Scripturis, Salomonem Regem lignis & lapidibus jussu Dei Templum struxisse Spiritui Sancto, Deum esse Spiritum Sanctum dubitare non possent, cui tanta religionis servitius, contra Serm. A. rian. c. 20.

LI

Latria